

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Ing. Jana Adamcová

Rozsah povinnosti k náhradě škody podle obchodního zákoníku

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: **Doc. JUDr. Stanislav Plíva, CSc.**

Katedra: **Obchodního práva**

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): **22. června 2009**

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně s použitím zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze 22. 6. 2009

Ing. Jana Adamcová

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala Doc. JUDr. Stanislavu Plívovi, CSc. za vedení mé diplomové práce, za cenné rady a připomínky.

Poděkování bych také ráda směřovala celému týmu AK Kocián Šolc Balaščík za podporu při zpracování diplomové práce a praktické zkušenosti. Zároveň děkuji za poskytnutou oporu manželovi Ing. Martinovi Adamcovi.

Obsah

Úvod	6
1. Obecné otázky náhrady škody	8
1.1. Právní úprava náhrady škody v obchodních vztazích.....	8
1.2. Podmínky vzniku povinnosti k náhradě škody.....	9
1.3. Okolnosti vylučující odpovědnost	10
1.4. Subdodavatelé.....	11
1.5. Případy úplného nebo částečného vyloučení náhrady škody.....	11
1.6. Princip prevence.....	12
1.7. Způsob náhrady škody.....	12
2. Rozsah náhrady škody	13
2.1. Skutečná škoda.....	14
2.2. Ušlý zisk.....	18
2.3. Předvídatelná škoda	20
2.4. Speciální ustanovení o náhradě škody.....	21
3. Zákonná limitace rozsahu náhrady škody	23
3.1. Limitace zákonem obecná.....	23
3.2. Limitace zákonem speciální.....	23
4. Smluvní limitace rozsahu náhrady škody	25
4.1. Nemožnost vzdání se nároku na náhradu škody před porušením povinnosti.....	26
4.2. Dispozitivita ustanovení § 379 obchodního zákoníku.....	29
4.3. Vztah náhrady škody k jiným institutům obchodního práva	30
4.4. Judikatura.....	31
4.5. Praxe a smluvní limitace náhrady škody	38
4.6. Formy smluvní limitace náhrady škody.....	39
4.7. Příklady smluvních ujednání obsahujících limitaci náhrady škody.....	42
4.8. Shrnutí - meze smluvní limitace náhrady škody.....	44
4.9. Mezinárodní komparace úpravy smluvní limitace náhrady škody.....	45
4.9.1. Rakousko	45
4.9.2. Spojené království.....	47
4.9.3. Mezinárodní dokumenty	48
4.10. Úprava limitace náhrady škody de lege ferenda	50
4.10.1. Novela obchodního zákoníku.....	50
4.10.2. Rekodifikace občanského zákoníku	51
5. Omezení rozsahu náhrady škody jinými právními instituty	53
5.1. Vztah náhrady škody a úroku z prodlení.....	53
5.2. Promlčení náhrady škody	53

5.3.	<i>Obecná právní úprava smluvní pokuty</i>	54
5.4.	<i>Nárok na náhradu škody vedle smluvní pokuty</i>	55
5.5.	<i>Nepřiměřeně nízká smluvní pokuta</i>	60
Závěr		61
Seznam literatury		63
<i>Monografie</i>		63
<i>Články</i>		64
<i>Judikatura</i>		65
<i>Jiné zdroje</i>		66
Abstract		68
Seznam klíčových slov (The Key words)		70

Úvod

Možnost sjednat dohodou smluvních stran omezení rozsahu náhrady škody před vznikem škodní události je jednou z otázek obchodního závazkového práva, na které právní teorie ani právní praxe dosud nenalezla všeobecně akceptovatelnou a jednoznačnou odpověď.

Právě s ohledem na výše uvedené jsem si téma diplomové práce rozsah povinnosti k náhradě škody podle obchodního zákoníku vybrala a stěžejní část této práce zaměřila právě na aspekt smluvní limitace náhrady škody před porušením povinnosti, který tvoří jeden z okruhů problematiky rozsahu povinnosti k náhradě škody.

Hlavním cílem této diplomové práce je zejména poskytnout základní přehled a analýzu předmětné problematiky, ale i snaha o vyjádření vlastního pohledu na zmíněnou oblast, který je pak shrnut v samostatné subkapitole.

Cílům této práce odpovídá i její struktura. V úvodu diplomové práce je určitý prostor věnován obecným otázkám odpovědnosti za škodu, které by, dle mého názoru, v diplomové práci s tímto zaměřením neměly chybět, neboť jsou základním stavebním kamenem pro další analýzu. Druhá část diplomové práce je zaměřena na otázku rozsahu a způsobu náhrady škody. V rámci této části je pak podrobně rozebrán institut skutečné škody a ušlého zisku spolu se souvisejícími otázkami.

Stěžejní část diplomové práce je věnována možnosti limitace rozsahu náhrady škody, přičemž v této souvislosti je zmíněna zákonná limitace náhrady škody a zejména smluvní limitace náhrady škody před porušením povinnosti. Této je pak věnován prostor největší. Pro analýzu zmíněné problematiky je zásadní zejména rozbor ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku a dále pak ustanovení § 379 obchodního zákoníku. Vlastní dílčí závěry k tomuto rozboru jsou doplněny o názory akademické obce a soudní judikaturu, z kterých je patrná nejednotnost pohledů na uvedené téma. Nedílnou součástí takovéto analýzy je rovněž pohled na potřeby praxe, který je doplněn o příklady možných forem smluvní limitace náhrady škody a příklady smluvních ujednání, které limitaci náhrady škody obsahují.

Dle mého názoru je rovněž přínosná komparace s jinými právními řády, která je uplatněna v kapitole věnované mezinárodnímu exkurzu a rovněž při tvorbě vlastních stanovisek.

Vzhledem k přípravě návrhu nového občanského a obchodního zákoníku obsahuje jedna ze závěrečných kapitol návrh možné právní úpravy *de lege ferenda*.

Pro úplnost je nakonec věnován jistý prostor omezení rozsahu náhrady škody jinými právními instituty, a to konkrétně vztahu náhrady škody a úroků z prodlení, promlčení náhrady škody a zejména smluvní pokutě. V rámci stručné analýzy smluvní pokuty si pak dovoluji blíže nastínit svůj pohled na možnost uplatnění nároku na náhradu škody vedle smluvní pokuty.

Při zpracování tématu diplomové práce jsem vycházela především z dostupné literatury k této problematice, a to jak české, tak zahraniční. Významným zdrojem, z něhož jsem při zpracování této diplomové práce čerpala, byla rovněž relevantní judikatura Nejvyššího soudu ČR, jakož i Ústavního soudu ČR a rozhodnutí obecných soudů v oblasti náhrady škody. Tato diplomová práce odráží právní stav existující k začátku měsíce června 2009.

1. Obecné otázky náhrady škody

1.1. Právní úprava náhrady škody v obchodních vztazích

Náhrada škody je prostředkem, který umožňuje dosáhnout reparační majetkové újmy v případech, kdy jedna strana způsobí nepříznivé důsledky v majetkové sféře straně druhé, a to zejména svou protiprávní činností.

Není však jediným prostředkem, kterým lze vzniklou majetkovou újmu reparovat (např. vedle odpovědnosti za vady). Obecně platí, že právo na náhradu škody lze uplatnit vedle obdobného práva na základě jiného právního institutu, nestanoví-li zákon či smlouva něco jiného.¹

Obchodní zákoník obsahuje základní úpravu náhrady škody v případě porušení obchodních závazkových vztahů v § 373 až § 386 obchodního zákoníku a porušení povinnosti stanovené obchodním zákoníkem v ustanovení § 757 obchodního zákoníku, pro které platí výše zmíněná úprava obdobně.² Úprava obsažená v obchodním zákoníku však není zcela kompletní. Pokud není jistá záležitost týkající se náhrady škody upravena obchodním zákoníkem, je nutné dle § 1 odst. 2 obchodního zákoníku obrátit se na občanský zákoník, ve kterém je obecně náhrada škody upravena v § 420 a § 420a občanského zákoníku a dále § 438 až § 450 občanského zákoníku. Obecná povinnost předcházet hrozícím škodám, která se vztahuje i na podnikatele je upravena v § 415 až 419 občanského zákoníku, přičemž prevenční povinnost je obsažena rovněž v § 377 a § 384 obchodního zákoníku. Pro oblast obchodních vztahů je pak významná zejména úprava náhrady škody v provozních vztazích obsažená v ustanovení § 421a občanského zákoníku a náhrady škody způsobené provozem dopravních prostředků obsažené v § 427 až § 431 občanského zákoníku.

Vedle obecné úpravy náhrady škody obchodním zákoníkem je u některých smluvních institutů a typů uvedena úprava zvláštní, a to např. v případě důvěrných

¹ Např. ve vztahu náhrady škody a smluvní pokuty (§ 545 odst. 2 a 3 občanského zákoníku), náhrady škody a úroku z prodlení (§ 369 odst. 2 obchodního zákoníku) a náhrady škody a práva z odpovědnosti za vady (§ 440, § 486 a § 564 obchodního zákoníku).

² Jedná se zejména o případy porušení povinnosti stanovené v § 3a obchodního zákoníku, § 12 odst. 2 obchodního zákoníku (neoprávněné užívání firmy), § 53 obchodního zákoníku (nekalosoutěžní jednání), § 268 obchodního zákoníku (neplatnost právních úkonů), § 271 obchodního zákoníku (porušení zákazu prozradit informace poskytnuté při jednání o uzavření smlouvy a označené jako důvěrné) a porušení povinností ve společenstevních vztazích obchodního zákoníku.

informací (§ 271 obchodního zákoníku), budoucí smlouvy (§ 290 obchodního zákoníku), bankovní záruky (§ 321 odst. 4 obchodního zákoníku), kupní smlouvy (§ 469 a § 470 obchodního zákoníku), smlouvy o uložení věci (§ 521 obchodního zákoníku), smlouvy o skladování (§ 533 obchodního zákoníku), smlouvy o dílo (§ 564 obchodního zákoníku), smlouvy mandátní (§ 570 obchodního zákoníku), smlouvy komisionářské (§ 583 obchodního zákoníku), smlouvy o kontrolní činnosti (§ 599 obchodního zákoníku), smlouvy zasílatelské (§ 603 obchodního zákoníku), smlouvy o přepravě věci (§ 622, § 623 a § 624 obchodního zákoníku), dokumentárního akreditivu (§ 690 obchodního zákoníku), smlouvy o inkasu (§ 694 obchodního zákoníku), smlouvy o bankovním uložení věci (§ 704 obchodního zákoníku) a zvláštních ustanovení pro závazkové vztahy v mezinárodním obchodě (§ 731 a § 737 obchodního zákoníku). Rovněž tak existuje zvláštní úprava pro oblast obchodních společností a družstev.³

Ve výčtu právních předpisů týkajících se odpovědnosti za škodu v případě podnikatelů je nutno rovněž zmínit zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, ve znění pozdějších předpisů.

1.2. Podmínky vzniku povinnosti k náhradě škody

Podmínky vzniku povinnosti k náhradě škody stanoví § 373 obchodního zákoníku. S. Plíva shrnuje, že je požadováno splnění následujících podmínek:

- vznik škody;
- porušení povinnosti ze závazkového vztahu;
- příčinná souvislost mezi vznikem škody a porušením závazkové povinnosti;
a
- ten, kdo škodu způsobil, neprokázal, že porušení povinností bylo způsobeno okolnostmi vylučujícími odpovědnost.⁴

J. Bejček pak uvádí, že předpoklady odpovědnosti za škodu podle obecné úpravy v obchodním zákoníku jsou:

- protiprávnost (protiprávní úkon);
- vznik škody;

³ Blíže viz. kapitola 3.2.

⁴ Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. Praha: ASPI, a.s., 2006, s. 141 a 142.

- příčinná souvislost mezi protiprávností a vznikem škody;
- předvídatelnost vzniku škody jakožto důsledku protiprávnosti; a
- neexistence okolností vylučujících odpovědnost.⁵

Oba přístupy vymezují předpoklady vzniku nároku na náhradu škody obdobně, s jedinou výjimkou, kdy J. Bejček k základním předpokladům řadí i předvídatelnost vzniku škody, který je obsažen v § 379 věta druhá obchodního zákoníku. Z obou vymezení je však zřejmé, že na rozdíl od úpravy v občanském zákoníku se ke vzniku odpovědnosti za škodu v obchodních vztazích nevyžaduje zavinění, tj. subjektivní stránka, ale odpovědnost za škodu v obchodních vztazích je naopak postavena na principu objektivním.

1.3. Okolnosti vylučující odpovědnost

Tato objektivní odpovědnost je pak zmírněna tzv. okolnostmi vylučujícími odpovědnost (liberačními důvody). K těmto patří důvody uvedené v § 374 obchodního zákoníku, které musí být splněny současně, i když z důvodu dispozitivnosti § 373 a § 374 obchodního zákoníku může být smluvními stranami ujednáno odlišně. K vyloučení odpovědnosti dochází, jen pokud do očekávaného průběhu věcí zasáhne vnější okolnost, kterou strana povinná nemohla překonat, ani ji v době vzniku závazku nemohla předvídat. Určení, zda danou překážku bylo možno překonat je postaveno na posouzení, zda takovéto překonání bylo možné při vynaložení veškeré možné péče, kterou lze od podnikatele obecně očekávat.

Okolností vylučující odpovědnost dle zákonné úpravy je překážka, která nastala nezávisle na vůli povinné strany a není touto smluvní stranou ovlivnitelná, překážka nebyla povinnou smluvní stranou v době vzniku závazku předvídatelná, překážka nebo její následky nebyly pro povinnou stranu odvratitelné nebo odstranitelné, překážka nevznikla v době, kdy byla povinná strana v prodlení a nevznikla z hospodářských poměrů povinné strany.

K nezávislosti překážky na vůli povinného je nutné, aby neexistoval kauzální nexus mezi vznikem překážky a vůlí povinné strany, tj. jedná se např. o přírodní katastrofy, stávky, změny politického režimu. K posuzování předvídatelnosti je použito

⁵ *Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol.* Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 105.

měřítko rozumnosti, dle kterého jde o posouzení předvídatelnosti vzhledem k okolnostem každého případu.

Jak uvedeno výše, v některých případech se nebude jednat o okolnost vylučující odpovědnost i při naplnění předpokladů pro vyloučení odpovědnosti (tzv. negativní vymezení). Odpovědnost za škodu nevylučuje překážka, která vznikla v době, kdy povinná strana byla v prodlení s plněním své povinnosti a/nebo vznikla-li z jejich hospodářských poměrů.

Důkazní břemeno existence okolností vylučujících odpovědnost prokazuje strana, která tvrdí, že požadavek na náhradu škody je neoprávněný, přičemž účinky vyloučení odpovědnosti za škodu jsou omezeny jen na dobu trvání překážky.

1.4. Subdodavatelé

Obchodní zákoník pamatuje i na situaci, kdy nejsou povinnosti smluvní strany plněny přímo touto smluvní stranou, ale jejím subdodavatelem, a to v ustanovení § 375 obchodního zákoníku. Původní závazek zůstává na smluvní straně, která si subdodavatele sjednala, a tato rovněž za tento závazek původní druhé smluvní straně odpovídá. Pro vyloučení odpovědnosti původní povinné smluvní strany by okolnosti vylučující odpovědnost musely nastat jak u podnikatele, který je původně zavázán, tak u subdodavatele.

1.5. Případy úplného nebo částečného vyloučení náhrady škody

Vedle okolností vylučujících odpovědnost existují i jiné okolnosti, které způsobují, že poškozená strana nemá nárok na náhradu škody. Tyto velmi přehledně shrnuje S. Plíva:

- nesplnění povinností povinné strany bylo způsobeno jednáním poškozené strany nebo nedostatkem součinnosti, ke které byla poškozená strana povinna (§ 376 obchodního zákoníku);
- část škody byla způsobena nesplněním povinností poškozené strany stanovených právními předpisy (např. protipožárními) vydanými za účelem předcházení vzniku škody nebo omezení jejího rozsahu (nárok není na náhradu odpovídající části škody) (§ 382 obchodního zákoníku);

- škoda vznikla tím, že poškozená strana nesplnila povinnost odvracet hrozící škodu (§ 384 obchodního zákoníku);
- škoda vznikla tím, že poškozená strana odstoupila od smlouvy a nevyužila včas možnosti uzavřít náhradní smlouvu k účelu, k němuž měla sloužit smlouva, od které poškozená strana odstoupila (srov. k tomu též § 469 obchodního zákoníku) (§ 385 obchodního zákoníku).⁶

1.6. Princip prevence

Princip prevence má velmi úzký vztah k uvedenému v předchozí subkapitole. Obsahem tohoto základního principu je předcházet vzniku škod a vzniknou-li, omezovat jejich rozsah. Princip prevence je obsažen jednak v oznamovací povinnosti uvedené v § 377 obchodního zákoníku, kdy smluvní strana, která porušuje svou povinnost ze závazku vůči druhé smluvní straně nebo s přihlédnutím ke všem okolnostem má vědět, že ji poruší, je povinna tuto skutečnost druhé smluvní straně oznámit bez zbytečného odkladu, a také v povinnosti odvracet škodu, která je dána v § 384 obchodního zákoníku (tzv. povinnost mitigace), kdy je uložena povinnost učinit opatření potřebná k odvrácení škody nebo k jejímu zmírnění. V obou případech nesplnění uvedených povinností (oznamovací povinnost je splněna až doručením informace o překážce) má za následek ztrátu nároku na náhradu škody.

1.7. Způsob náhrady škody

Primárním a preferovaným způsobem náhrady škody je náhrada škody v podobě peněžní. Uvedení v předešlý stav je možné pouze v případě, kdy o to oprávněná strana požádá a zároveň musí být uvedení v předešlý stav možné a obvyklé.

Úprava obsažená v občanském zákoníku je obdobná s tím rozdílem, že § 442 odst. 2 občanského zákoníku nepoužívá kritérium obvyklosti ale kritérium účelnosti.

⁶ Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. Praha: ASPI, a.s., 2006, s. 144.

2. Rozsah náhrady škody

Rozsah náhrady škody v obchodních vztazích je upraven v § 379 obchodního zákoníku, který stanoví, že v případě, kdy tento zákon nestanoví jinak, nahrazuje se skutečná škoda a ušlý zisk, přičemž se nenahrazuje škoda, která převyšuje škodu, kterou v době vzniku závazkového vztahu povinná strana jako možný důsledek porušení své povinnosti předvídala nebo kterou bylo možno předvídat s přihlédnutím ke skutečností, jež v uvedené době povinná strana znala nebo měla znát při obvyklé péči.

Za škodu je považována pouze majetková újma vyčíslitelná v penězích, tzv. hmotná škoda. Nemajetkovou újmu lze hradit pouze v případech, kdy to zákon výslovně uvádí, např. při ochraně proti nekalé soutěži, kdy osoby, jejichž práva byla nekalou soutěží porušena nebo ohrožena, se mohou vedle odstranění závadného stavu domáhat rovněž přiměřeného zadostiučinění (§ 53 obchodního zákoníku).

Z výše uvedeného je zřejmé, že se hradí jak skutečná škoda (*damnum emergens*), tak ušlý zisk (*lucrum cessans*). Tento princip byl v pozměněné podobě použit již ve Všeobecném občanském zákoníku rakouském (1811), kdy v případě způsobení škody „ze zlého úmyslu nebo z nápadné nedbalosti“ bylo možno požadovat skutečnou škodu i ušlý zisk a rovněž „shlazení způsobené urážky“, což bylo nazýváno „plným zadostiučiněním“. Ještě blíže současné úpravě byla úprava obsažená v čl. 283 rakouského obchodního zákoníku (1863), kde byla stanovena povinnost hradit skutečnou škodu i ušlý zisk.

Občanský zákoník z roku 1950 v § 354 stanovil, že se hradí škoda i ušlý zisk. Znění shodné se zněním současným, význam však zcela jiný, neboť v důvodové zprávě bylo uvedeno, že náhradou ušlého zisku se nemíní zisk v kapitalistickém pojetí, nýbrž náhrada toho, co vyvažuje újmu nastalou tím, že není možné uvedení v předešlý stav, a to navíc s oprávněním soudce používat třídní měřítko.

Občanský zákoník i hospodářský zákoník z roku 1964 stanovily až na malé výjimky pouze povinnost k náhradě skutečné škody, kdy v případě hospodářského zákoníku posléze docházelo k jistému posunu ve prospěch hrazení ušlého zisku. Zcela odlišná pak byla úprava obsažená v zákoníku mezinárodního obchodu, který přiznával náhradu skutečné škody i ušlého zisku.

Vrátíme-li se zpět k současné úpravě v obchodním zákoníku, musíme konstatovat, že jde dle § 263 obchodního zákoníku o ustanovení dispozitivní, tudíž smluvní strany se od jeho znění mají právo odklonit. Domnívám se tedy, jak bude podrobněji rozebráno níže, že smluvní strany si mohou rozsah náhrady škody ujednat odchylně od zákonné úpravy – např. vyloučit určitou složku skutečné škody, ušlý zisk nebo limitovat jejich rozsah peněžní hranicí, a to před i po porušení povinnosti. P. Eliáš k zmíněnému uvádí: „*Ustanovení § 379 bylo dlouhodobě vykládáno v souvislosti s kogentním § 386 odst. 1, podle něhož se nelze vzdát práva na náhradu škody před porušením povinnosti, z něhož škoda může vzniknout. Z toho se většinovým názorem dovozovalo, že nelze-li se předem vzdát práva na náhradu škody, nelze se jej předem vzdát zcela ani zčásti. Tak vzniklo stanovisko, že předem ujednaná limitace povinnosti hradit škodu je vzhledem ke kogentní povaze § 386 vyloučena. Toto pojetí, které zastával i autor tohoto textu, se však při podrobnější analýze zákonné úpravy ukazuje jako mylné a příliš závislé na zásadě § 574 odst. 2 obč. z. Leč tato zásada se právě v případě § 379 nemůže prosadit, neboť z jeho dispozitivity je třeba dovodit, že jde o lex specialis, který stranám nebrání v ujednání, že hrazena jen skutečná škoda nebo jen ušlý zisk, popř. že škoda bude hrazena do určitého ujednaného limitu. V zájmu výkladu ústavně konformního (čl. 2 odst. 3 Listiny práv a svobod) je položit důraz na dispozitivitu ustanovení i na to, že kde zákonodárce chtěl zakázat jak vyloučení, tak omezení povinnosti hradit škodu předchozím ujednáním, stanovil to výslovně ...“.⁷ K uvedenému blíže v kapitole týkající se limitace rozsahu náhrady škody.*

Nahrazuje se předvídatelná škoda v rozsahu, ve kterém vznikla. I když se škoda hradí zásadně v celém rozsahu, existují případy, kdy je výše škody limitována. Jedná se zákonnou limitaci rozsahu náhrady škody a případně také smluvní limitaci rozsahu náhrady škody, jak o nich bude pojednáno dále.

2.1. Skutečná škoda

Skutečnou škodu představuje především (i) zmenšení hodnoty majetku, kdy škoda spočívá v poškození nebo zničení věci nebo v její ztrátě; (ii) snížení nebo ztrátě majetkového práva, kdy např. pohledávka nebyla uspokojena v důsledku námítky

⁷ Eliáš, K., Dvořák, T. Obchodní zákoník. Praktické poznámkové vydání s výběrem z judikatury od roku 1900. 5. vydání. Linde Praha a.s., 2006, s. 689.

promlčení pro nečinnost toho, kdo se měl starat, u průmyslového práva, jehož povaha to vyžaduje, byly opomenuty kroky k jeho udržení apod.; (iii) nákladech, které by při pravidelném běhu věcí nebylo zapotřebí vynaložit; a (iv) marně vynaložených nákladech, které spočívají v tom, že poškozený nemohl využít majetkových práv, která představují určitou majetkovou hodnotu. Vedle toho ustanovení § 380 obchodního zákoníku stanoví, že je povinnost nahradit náklady vynaložené v důsledku porušení povinnosti druhé strany.

Zmenšení majetku poškozeného musí nastat v příčinné souvislosti se škodnou událostí, tedy jako přímý důsledek porušení závazku, nelze požadovat náklady, které teprve bude nutné vynaložit, přičemž tato musí být jako otázka skutková vždy tvrzena a dokazována poškozeným. S tímto úzce souvisí okamžik vzniku škody, kdy narůstání škody může být postupné. Vycházíme-li z premisy, že škoda musí být nahrazena v plném rozsahu, je možné požadovat i nárůst škody např. vzniklý po rozhodnutí soudu, ale s definitivním omezením vyplývajícím z objektivní promlčecí lhůty deseti let ode dne vzniku porušení povinnost dle § 398 obchodního zákoníku.

Ustálená judikatura definovala skutečnou škodu následovně: „*V právní teorii i soudní praxi se „škoda“ (jako kategorie občanského práva) chápe jako újma, která nastala (se projevuje) v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi (a je tedy – nedochází-li k naturální restituci – napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především poskytnutím peněz). Takto vymezená škoda je právě relevantní škodou, tj. jedním z předpokladů, na jejichž základě vzniká odpovědnostní vztah (...) skutečnou škodou je nastalé zmenšení (úbytek) majetku poškozeného; představuje vlastně majetkové hodnoty potřebné k uvedení v předešlý stav, popř. k vyvážení důsledků plynoucích z toho, že nedošlo k uvedení v předešlý stav.*“⁸⁹ Z uvedeného stanoviska Nejvyššího soudu ČR je zřejmé, že výše skutečné škody závisí na výši majetkových hodnot, které by bylo nutno vynaložit na uvedení do původního stavu, což odpovídá tehdejšímu preferování naturální restituce před restitucí peněžní, která se stala primárním až novelou občanského zákoníku č. 509/1991 Sb. a je uplatněna rovněž v zákoníku obchodním.

⁸ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR č. 55/1971 ze dne 18. 11. 1970 (Cpj 87/70), Sb. NS 71, 7:339, ASPI.

⁹ Ve výše uvedeném stanovisku je vymezen i ušlý zisk: „*jiná škoda /ušlý zisk/ jež je v podstatě ušlým majetkovým prospěchem a spočívá v nenastalém zvětšení (rozmnožení) majetku poškozeného, které bylo možno – kdyby nebylo škodné události – důvodně očekávat s ohledem na pravidelný běh věcí*“.

I přes výše uvedenou změnu, tedy upřednostnění restituce peněžní, setrvává současná judikatura na zásadách stanovených ve stanovisku Nejvyššího soudu ČSSR pod č. 55/1971, kdy rozsah náhrady škody odpovídá výši prostředků nezbytných k uvedení do původního majetkového stavu a při náhradě škody se vychází z ceny věci před poškozením se zohledněním jejího skutečného stavu použitelnosti. Nejvyšší soud ČR k tomuto uvádí: *„Bez ohledu na to, že občanský zákoník ve znění účinném od 1. 1. 1992 (po novele provedené zákonem č. 509/1991 Sb.) upřednostňuje náhradu v penězích před tzv. naturální restitucí (uvedením v předešlý stav), jsou i nadále uplatnitelné závěry, které k definici škody formuluje stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR Cpj 87/70, publikované pod č. 55 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1971, neboť vyjadřuje-li se škoda srovnáním majetkového stavu poškozeného před a po poškození, pak i rozsah náhrady v penězích musí zohledňovat výši prostředků (vyjádřenou v penězích) nutnou k obnovení původního majetkového stavu. U škody vzniklé na věci použité a částečně opotřebované pak musí být přihlédnuto k obecné ceně věci v době poškození a k rozsahu poškození, přičemž od částky vyjadřující náklady na opravu věci musí být odečtena částka odpovídající zhodnocení vozidla jeho opravou oproti původnímu stavu (v opačném případě by poškozenému vznikalo bezdůvodné obohacení zhodnocením věci, pokud by opotřebované součásti byly nahrazeny součástmi novými).“*¹⁰

S. Plíva rozlišuje tyto složky skutečné škody: (i) škodu na věci; (ii) omezení nebo ztrátu majetkového práva (např. pohledávky na peněžité plnění); (iii) náklady vynaložené v důsledku porušení povinnosti druhou stranou; a (iv) nemožnost využít majetkové právo (tzv. marně vynaložené náklady).¹¹

Dle J. Bejčka se skutečná škoda projevuje v jedné nebo ve vícero z těchto forem: (i) zničení, ztráta, poškození nebo znehodnocení věci; (ii) náklady vynaložené poškozenou stranou v důsledku škodné události; (iii) marně vynaložené náklady; a (iv) ztráta majetkových práv.¹² Obě uvedená pojetí se tedy, až na drobné nuance, svou podstatou shodují.

¹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1629/2000 ze dne 27. června 2002, <<http://www.nsoud.cz>>.

¹¹ Srov. Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. Praha: ASPI, a.s., 2006, s. 142.

¹² Srov. Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 115.

V této souvislosti není nevýznamné blíže se zastavit u rozdílu mezi náklady vynaloženými v důsledku porušení povinnosti druhou stranou a tzv. marně vynaloženými náklady. Marně vynaloženými náklady, které představují skutečnou škodu, jsou dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR např. náklady na mzdy a další související náklady, které poškozený vynaložil zbytečně, tj. k jiné než zamýšlené činnosti, neboť jeho zaměstnanci nemohli vykonávat činnost, pro kterou byli zaměstnání.¹³ Jedná se tedy o náklady, které poškozená strana uhradila z toho důvodu, že očekávala splnění povinnosti druhou smluvní stranou. Naopak náklady vynaložené v důsledku porušení povinnosti jsou náklady, které poškozená strana musela vynaložit v důsledku porušení povinnosti druhou stranou (§ 380 obchodního zákoníku). K těmto patří zejména náklady na právní zastoupení v případě vymáhání škody apod.

Dle nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV ÚS 548/99 se za skutečnou škodu považují i prostředky, které by bylo nutno vynaložit k odstranění škody i kdyby později vynaloženy vůbec nebyly. V daném případě stěžovatelka u Ústavního soudu ČR namítala nesprávnost názoru odvolacího soudu, který vycházel z toho, že stěžovatelce nevznikla žádná škoda, neboť nevynaložila žádné náklady na odstranění jí způsobené škody, tj. konkrétně na výměnu potřísněných a znehodnocených skel. Ústavní soud k tomu uvedl: „(...) škodu představují nejen majetkové hodnoty, které již bylo nutno vynaložit, ale i ty, které by bylo nutno vynaložit k tomu, aby došlo k uvedení věci do předchozího stavu.“¹⁴ Zmíněné vyjádření Ústavního soudu ČR je potvrzením stanoviska Nejvyššího soudu ČR č. 55/1971, z kterého uvedené rovněž vyplývá.

České právo pracuje s druhy škod, které byly uvedeny výše. V některých cizích prvních rádech jsou však rozeznávány i jiné druhy škod dle jejich příčinného vztahu k porušení povinnosti či dle jiných kritérií. K takovýmto např. patří nepřímé škody (*indirect damages*) nebo vedlejší škody (*consequential damages*).¹⁵

V Anglii je rozsah druhů škod ve srovnání s českým právem pestřejší, což souvisí také s odlišností kontinentálního a anglosaského právního systému. Jedná se jednak o náklady spotřebované nebo přivozené jako výsledek porušení (*Expenditure Wasted or Incurred as a Result of the Breach*) a dále také různé druhy nepeněžních ztrát

¹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1807/2001 ze dne 24. dubna 2003, <<http://www.nsoud.cz>>.

¹⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 548/99 ze dne 20. listopadu 2000, <<http://nalus.usoud.cz>>.

¹⁵ Šilhán, J. Náhrada škody v obchodních vztazích a možnosti její smluvní limitace. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 8.

(*Non-pecuniary Losses*).¹⁶ Jak uvedeno výše, v českém právu je na rozdíl od práva Spojeného království dosud obecně za škodu považována pouze majetková újma vyčíslitelná v penězích. Toto by se mělo de lege ferenda změnit, neboť návrh nového občanského zákoníku s nemajetkovou újmou již počítá.

2.2. Ušlý zisk

Dle judikatury Nejvyššího soudu ČR je ušlý zisk: „*újmou spočívající v tom, že u poškozeného nedojde v důsledku škodní události k rozmnožení majetkových hodnot, ač se to dalo při pravidelném běhu věci očekávat. Ušlý zisk z podnikání znamená ztrátu očekávaného přínosu za situace, že poškozený měl zajištěny předpoklady pro tzv. pravidelný běh věci, tedy byl nejen ochoten, ale i schopen v předmětných prostorách svou podnikatelskou činnost provozovat.*“¹⁷ Ve stejném rozhodnutí Nejvyšší soud ČR dále upřesňuje rozdíl mezi ušlým ziskem a skutečnou škodou. Nárok na náhradu ušlého zisku i skutečné škody jsou dva samostatné nároky, které jsou na sobě nezávislé, mohou vzniknout současně, ale může vzniknout také pouze skutečná škoda nebo pouze ušlý zisk. Při určení výše ušlého zisku jsou základem celkové výnosy očekávané za obvyklých okolností mínus předpokládané náklady. Není přitom rozhodující, zda poškozený tyto náklady skutečně vynaložil, jedná se o náklady předpokládané. Kategorie ušlého zisku je tedy kategorií čistě hypotetickou, která pracuje s očekávanými a nikoliv skutečnými výnosy a náklady. Naproti tomu vynaložil-li již poškozený určité skutečné náklady, které v důsledku škodní události nebyly nahrazeny příjmem z jeho podnikání, jedná se o skutečnou škodu, na jejíž náhradu má poškozený při splnění ostatních zákonných podmínek právo.

Ke vztahu skutečné škody a ušlého zisku se Nejvyšší soud ČR vyjádřil také ve svém starším rozhodnutí, když uvedl: „*Škoda je majetková újma, vyjádřitelná v penězích, která se projevuje buď jako skutečná škoda nebo jako ušlý zisk. Obě tyto formy škody jsou v zásadě rovnocenné a existence jedné z nich není podle platného práva podmínkou vzniku a uplatnění druhé formy. Z platného práva nelze tedy dovodit, že by podmínkou vzniku odpovědnosti za škodu ve formě ušlého zisku byl též vznik*

¹⁶ Beale, H. Chitty on Contracts, Volume 1, 30th Edition, Sweet & Maxwell, para26-063 až 26-078.

¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1233/2006 ze dne 28. srpna 2008, <<http://www.nsoud.cz>>.

*skutečné škody. (...) Stanovení výše ušlého zisku není libovolné a musí být provedeno tak, aby byla zjištěna pravděpodobná výše blížíící se podle běžného uvažování jistotě.*¹⁸

Ušlý zisk je možno spatřovat rovněž v tzv. zmařené příležitosti, a to pokud podnikatel v důsledku škodní události ztratí konkrétní podnikatelskou příležitost.

V praxi je zejména problematické stanovit výši ušlého zisku, k čemuž se někdy jako výchozí hodnota používá zisk dosažený v předcházejícím daňovém období. Zisk se pak stanoví jako předpokládaný dostatečně pravděpodobný výnos z určité činnosti snížený o náklady, které je nutno k dosažení výnosů vynaložit. Důkazní břemeno leží na bedrech poškozeného a na unesení tohoto důkazního břemene je závislý rozsah náhrady.

Místo ušlého zisku může poškozená strana dle ustanovení §381 obchodního zákoníku požadovat náhradu tzv. průměrného zisku, tj. zisku ve výši obvykle dosahované za obdobných podmínek. Předpokladem uplatnění „průměrného zisku“ je možnost určení obdobného zisku za obdobných podmínek. Vedle tohoto předpokladu jsou pak uváděny jako podmínky použití průměrného zisku skutečnosti, že žádný konkrétně doložitelný zisk poškozenému neušel, resp. jeho zjištění není vůbec (nebo alespoň dobře) možné, např. v počátcích podnikání, kdy podnikatel ještě zisku nedosahuje.¹⁹

Jeden z možných „referenčních rámců“ použití průměrného zisku je tento:

- a) musí jít o zisk dosahovaný zpravidla, tedy o zisk standardní;
- b) jde o zisk dosahovaný v určité oblasti podnikání, v níž je poškozený aktivní nebo aktivní bude;
- c) ze zisku dle a) a b) by se měl odečíst zisk dosažený konkurenty poškozeného podnikatele jejich jednáním v rozporu s poctivým obchodním stykem;
- d) existence obdobných podmínek v porušené smlouvě a ve smlouvách uzavíraných v daném okruhu podnikání; a
- e) předvídatelnost ušlého zisku na straně škůdce při porušení povinnosti ze závazku.²⁰

¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. II Odon 15/1996 ze dne 31. ledna 1996, <<http://www.nsoud.cz>>.

¹⁹ Srov. Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva, Obchodní závazky, 3. vydání, Beck, s. 122.

²⁰ Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva, Obchodní závazky, 4. vydání, Beck, s. 117 - 119.

Z výše uvedeného je zřejmé, že i když se § 381 obchodního zákoníku na první pohled jeví jako velmi praktický, výše uvedené podmínky činí použití průměrného (abstraktního) zisku velmi omezeným a zmíněné ustanovení obsolentním, což dokazuje absence soudních rozhodnutí, ve kterých by byla poškozenému náhrada průměrného (abstraktního) zisku přiznána.

2.3. Předvídatelná škoda

Jak uvedeno výše, jedním ze zákonných omezení rozsahu náhrady škody je to, že se hradí pouze předvídatelná škoda. Možnost předvídatelnosti se vztahuje ke vzniku závazku, nejčastěji tedy k okamžiku uzavření smlouvy smluvními stranami. Předvídatelnost je nutné posuzovat s ohledem na předpokládané odborné znalosti smluvních stran, přičemž je založena na výhradně objektivních měřítcích.

Předvídatelností se zabýval Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 2001/99. Žalobce se v daném sporu domáhal náhrady škody (ušlého zisku) z důvodu nevyplacení cílové prémie za včasné dokončení díla, kterou nezískal od třetích osob v důsledku prodlení žalovaného, přičemž žalovaný o sjednané prémii nebyl informován. V rámci dokazování bylo prokázáno, že žalovaný mohl škodu na straně žalovaného při pozdním odevzdání díla předvídat na úrovni sjednané prémie, ale z jiného titulu. Nejvyšší soud ČR se neztotožnil v uvedeném případě s rozhodnutím odvolacího soudu, který vyhověl žalobci, když uvedl, že pokud povinná strana předvíдалa nebo mohla předvídat, že v důsledku jejího prodlení s předáním díla vznikne škoda nejméně v žalované výši z jakéhokoli právního důvodu, je povinna hradit i škodu, která vznikla z jiného právního důvodu, jehož naplnění předvídat nemohla. Nejvyšší soud ČR dále uvedl, že ustanovení druhé věty § 379 obchodního zákoníku zprošťuje povinnou osobu jakékoli odpovědnosti za tzv. nepředvídatelnou škodu, kdy za nepředvídatelnou škodu se považuje škoda, jejíž vznik nemohla tato osoba předvídat s přihlédnutím ke všem skutečnostem, které znala nebo měla při obvyklé péči znát v době vzniku závazkového vztahu, a oprávněně se tedy domnívala, že z porušení povinnosti, kterého se dopustila, taková škoda vzniknout nemůže. Poškozený se může domáhat náhrady škody pouze v případě, kdy prokáže, že nastaly podmínky pro vznik odpovědnosti za škodu, nikoliv při pouhém prokázání, že z důvodu porušení povinnosti poškozenému mohla vzniknout jakákoliv škoda či ušlý zisk. V takovém případě by totiž

ke zproštění odpovědnosti za nepředvídatelnou škodu došlo pouze tehdy, jestliže by jiná škoda nemohla vzniknout, popřípadě jestliže by mohla vzniknout jen v rozsahu nižším, než je výše nepředvídatelné škody.²¹

Nejvyšší soud ČR se tímto svým rozhodnutím přiklonil k širšímu výkladu definice nepředvídatelné škody, kdy za nepředvídatelnou škodu považuje nejen veškeré škody vyšší než předvídatelné, nýbrž i škody vzniklé z jiného titulu než ty předvídatelné. Dle mého názoru je toto pojení předvídatelné škody správné, neboť opačný přístup by mohl mít za následek neúměrné rozšíření kategorie předvídatelné škody, což by v konečném důsledku mohlo vést k navýšení smluvních cen sjednávaných smluvními stranami, neboť povinná strana by přiměřeně se zvýšením rizika požadovala rovněž úhradu vyšší kupní ceny.

Jak bude podrobně uvedeno níže, v některých případech se smluvní strany ve smlouvě výslovně dohodnou, jakou škodu považují pro daný případ za předvídatelnou. Takovéto ustanovení na jedné straně řeší problém s určením, jaká škoda je předvídatelná, a tedy má být nahrazena, na druhé straně je toto ustanovení využíváno k limitaci výše náhrady škody.

2.4. Speciální ustanovení o náhradě škody

Speciální úpravu náhrady škody obsahují zejména smluvní typy vázící se k dispozici s cizí věcí nebo právem (viz výše). Nejobsáhlejší a zároveň nejkompexnější speciální úpravu obsahuje úprava smlouvy o přepravě věci (§ 610 n. obchodního zákoníku). V souvislosti se smlouvou o přepravě věci je speciálně upravena odpovědnost dopravce za škodu, liberační důvody, ale i stanovení rozsahu náhrady škody. Rozsah náhrady škody dle smlouvy o přepravě věci se při ztrátě nebo zničení zásilky dle § 624 odst. 1 obchodního zákoníku stanoví cenou, kterou by zásilka měla v době, kdy byla předána dopravci. Při poškození nebo znehodnocení zásilky je dopravce povinen nahradit rozdíl mezi cenou, kterou měla zásilka v době jejího převzetí dopravcem a cenou, kterou by v této době měla zásilka poškozená nebo znehodnocená (§ 624 odst. 2 obchodního zákoníku).

Další speciální ustanovení týkající se náhrady škody obsahuje zejména úprava kupní smlouvy (§ 409 n. obchodního zákoníku), kterýmžto se značně modifikuje obecná

²¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2001/99 ze dne 2. února 2000, <<http://www.nsoud.cz>>.

úprava rozsah i způsobu určení náhrady škody. V případě, že některá ze smluvních stran odstoupila od smlouvy a v přiměřené době od odstoupení kupující uskutečnil náhradní koupi nebo případně prodávající náhradní prodej zboží, na něž se odstoupení od kupní smlouvy vztahovalo, nárok na náhradu škody vzniklý zahrnuje dle § 469 obchodního zákoníku rozdíl mezi kupní cenou, jež měla být placena na základě smlouvy, a cenou dohodnutou v náhradním obchodě. Nárok na náhradu zbylé škody tímto není dotčen. Ustanovení § 470 obchodního zákoníku pak pamatuje na případy, kdy není uskutečněna náhradní koupě nebo prodej. V takovémto případě zahrnuje nárok na náhradu škody smluvní strany, která odstoupila od smlouvy rozdíl mezi kupní cenou, jež má být placena na základě smlouvy, a běžnou cenou dosahovanou u zboží téhož druhu a téže nebo srovnatelné jakosti za obdobných smluvních podmínek. Přičemž rozhodující jsou ceny dosahované v době odstoupení od smlouvy, popř. ceny v době převzetí zboží.

Navíc ustanovení § 440 obchodního zákoníku stanoví, že kupující, kterému vznikl nárok na slevu z kupní ceny, není oprávněn požadovat ušlý zisk, který vznikl v důsledku nedostatku vlastností zboží, na které se sleva vztahuje.

3. Zákonná limitace rozsahu náhrady škody

Zákonná limitace vyplývá přímo z právního předpisu. Lze ji členit na limitaci zákonnou obecnou obsaženou v „obecné“ obchodněprávní úpravě odpovědnosti za škodu a limitaci zákonnou speciální, která je dána v případě jednotlivých smluvních typů.²² Níže jsou uvedeny příklady obou typů zákonné limitace náhrady škody s tím, že je o nich učiněna zmínka rovněž na jiných místech této práce (např. kapitola 1.5, 1.6, 2.3 a 2.4)

3.1. Limitace zákonná obecná

Limitace zákonná obecná je obsažena v kogentním ustanovení § 382 obchodního zákoníku, který obsahuje princip prevence. Dle tohoto ustanovení nedodržení prevenčních povinností má za následek ztrátu nároku na náhradu škody, resp. ztrátu nároku v rozsahu, ve kterém mohlo být škodě zabráněno.

Další omezení přináší rovněž kogentní § 384 odst. 1 obchodního zákoníku, který stavuje tzv. zakročování povinnost a upřesňuje obecnou úpravu obsaženou v § 417 občanského zákoníku. Za škodu je odpovědný ten, kdo zakročování povinnost poruší, přičemž se jedná o objektivní odpovědnost a případná její eliminace je možná jen v případě existence okolností vylučující odpovědnost, v jejichž důsledku nebyla zakročování povinnost realizována.

Zcela je pak zákonem vyloučena možnost nároku na náhradu škody v případě, nastane-li situace předvídaná § 376 obchodního zákoníku, tedy pokud nesplnění povinností povinné strany bylo způsobeno jednáním poškozené strany nebo nedostatkem součinnosti, ke které je poškozená strana povinna.

Nelze pak opominout ani již výše zmíněný § 379 obchodního zákoníku, podle kterého je hrazena pouze předvídatelná škoda.

3.2. Limitace zákonná speciální

Vedle limitace zákonné obecné existuje rovněž limitace zákonná speciální v širším slova smyslu, pod kterou patří zejména § 622 a § 624 obchodního zákoníku - odpovědnost dopravce při přepravě věci, kdy v § 622 obchodního zákoníku jsou

²² Šilhán, J., Smluvní limitace náhrady škody v obchodním právu. Právní rozhledy, 2005, č. 23, s. 845.

vyjmenovány zákonné důvody, kdy dopravce neodpovídá za škodu na zásilce. Vedle toho existuje specifická úprava náhrady škody v kupní smlouvě (§ 440 odst. 1 obchodního zákoníku).

Další případy limitace náhrady škody jsou obsaženy také např. v § 44 odst. 3 vyhlášky č. 175/2000 Sb., o přepravním řádu pro veřejnou drážní a silniční osobní dopravu,²³ v nařízení vlády č. 258/1995 Sb., kterým se provádí občanský zákoník, a v § 6a zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.²⁴

Opačným případem je pak naprostý, výslovný a jednoznačný zákaz sjednání limitace náhrady škody ve spotřebitelských smlouvách, a to v § 56 odst. 3 písm. b) občanského zákoníku, dle kterého je nepřípustné smluvní ujednání, které by vylučovalo nebo omezovalo právo spotřebitele při uplatnění odpovědnosti za vady či odpovědnosti za škodu. Zmíněné ustanovení je výsledkem transpozice směrnice Rady ES č. 93/13/EHS z 5. dubna 1993, o nekalých ujednáních ve spotřebitelských smlouvách, a odráží zvýšenou potřebu ochrany spotřebitele.

Limitace náhrady škody je dále zcela vyloučena v § 8 zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.^{25, 26}

²³ § 44 odst. 3 vyhlášky č. 175/2000 Sb., o přepravním řádu pro veřejnou drážní a silniční osobní dopravu, stanoví: „*Neprokáže-li oprávněný cenu ztraceného cestovního zavazadla nebo jeho části, přísluší mu náhrada ve výši 100 Kč za každý i jen započatý chybějící kilogram hmotnosti cestovního zavazadla, nejvýše však 1 500 Kč.*“

²⁴ § 6a zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, stanoví: „*Výrobce je povinen nahradit škodu na věci, za kterou odpovídá, jen v částce převyšující částku vypočtenou z 500 EUR kursem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou v den, v němž škoda vznikla nebo byla zjištěna.*“

²⁵ § 8 zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, stanoví: „*Povinnost výrobce nahradit škodu způsobenou vadou jeho výrobku podle tohoto zákona nelze předem vyloučit ani omezit jednostranným prohlášením nebo dohodou. Ujednání, která by takové vyloučení nebo omezení umožňovala, jsou neplatná od samého počátku.*“

²⁶ Jak uvádí např. Z. Tobeš: „*Sjednání limitace náhrady škody je dále výslovně vyloučeno v § 8 zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, kde je stanovena neplatnost dohod a jednostranných prohlášení, která předem vylučují nebo omezují povinnost nahradit škodu způsobenou vadou výrobku, což platí i pro obchodní závazkové vztahy.*“ - Tobeš, Z. Limitace náhrady škody. Právní rádce, 2006, č. 1, s. 26.

4. Smluvní limitace rozsahu náhrady škody

V právní teorii je sporné, zda lze dohodou stran omezit výši náhrady škody před porušením povinnosti.²⁷ Zastánci názoru, že smluvní limitace výše náhrady škody je nepřipustná, argumentují v zásadě tím, že jde o částečné vzdání se práva na náhradu škody a taková dohoda je dle jejich mínění neplatná pro rozpor s ustanovením § 386 odst. 1 obchodního zákoníku. Jejich odpůrci pak argumentují zejména tím, že ustanovení o výši náhrady škody jsou v obchodním zákoníku upravena pouze dispozitivní normou, takže je možné odchýlit se od zákonné úpravy dohodou stran, užitečností takového přístupu v praxi a komparací s cizími právními řády.

V současné době převládá názor²⁸, že smluvní limitace náhrady škody je možná. Tento posun je zřejmý z časopisecké literatury či monografií, jak bude doloženo níže. K tomuto názoru se přiklání i komentář k obchodnímu zákoníku, který uvádí, že v případě dohody smluvních stran je možné pro určitý případ rozsah náhrady škody určit i jinak.²⁹ Opačný názor byl podle dostupných informací naposledy publikován tradičním odpůrcem možnosti smluvního omezení náhrady škody J. Bejčkem v učebnici z roku 2003³⁰, avšak již v jejím 4. vydání z roku 2007 i J. Bejček od svých původně jednoznačných tvrzení ustupuje, resp. staví je pouze jako otázku. V zájmu objektivity je nutno zmínit též práci, ve které sice negativní názor k smluvní limitaci náhrady škody nezaznívá, avšak stávající výklady připouštějící smluvní limitaci náhrady škody jsou označeny jako málo přesvědčivé.³¹

²⁷ Smluvní limitace náhrady škody po porušení povinnosti je v souladu se zákonem a není o ní sporu, proto mluví-li se v této kapitole o možnosti smluvní limitace náhrady škody, má se na mysli limitace před porušením povinnosti (nevyplývá-li z kontextu něco jiného).

²⁸ Pro právní názory podporující tento přístup viz např. *Štenglová, Plíva, Tomsa a kol.* Obchodní zákoník, Komentář, 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 117, *Hándl, J.* Omezení nároku na náhradu škody dohodou stran. Právní rádce, 1995, č. 6, *Marek, K.* Limitace náhrady škody, *Ekonom*, 1995, č. 51, s. 63, *Vích, J.* Limitace škody v mezinárodním obchodu, *Ekonom*, 1996, č. 18, s. 63, *Horáček, V.* Omezení odpovědnosti za škodu v obchodních vztazích, *Právo a podnikání*, 1997, č. 10, s. 13, *Šilhán, J.* Smluvní limitace náhrady škody v obchodním právu, *Právní rozhledy*, 2005, č. 23, s. 845.

²⁹ *Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol.* Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 1115.

³⁰ *Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol.* Kurs obchodního práva, Obchodní závazky, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 122; dále též: *Bejček, J.* in: *Faldyna, F. a kol.* Obchodní zákoník s komentářem, II. Díl, CODEX, 2000, s. 220.

³¹ *Tobeš, Z.* Limitace náhrady škody, *Právní rádce*, 2006, č. 1, s. 26.

I když se, jak je patrné z výše uvedeného, převážná většina odborné veřejnosti kloní k možnosti smluvní limitace náhrady škody³², situace ale i vzhledem k poslednímu vývoji judikatury Nejvyššího soudu ČR k této otázce není tak jednoznačná, jak by se na první pohled zdálo.

4.1. Nemožnost vzdání se nároku na náhradu škody před porušením povinnosti

Odpůrci postupně převažujícího liberálního názorového proudu vycházejí zejména z kogentního ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku, podle kterého se nelze vzdát nároku na náhradu škody před porušením povinnosti, z něhož může škoda vzniknout. Dle striktně formálních výkladů toto ustanovení nedopadá jen na úplné vzdání se nároku na náhradu škody, ale týká se také částečného vzdání se nároku na náhradu škody, které pak lze spatřovat ve všech snahách účastníků smluv omezit do budoucna rozsah náhrady škody. Z tohoto důvodu by nemělo být možné před vznikem samotné škody do smlouvy platně zahrnout ustanovení o jakémkoli omezení rozsahu její náhrady.

Zastánci tohoto přístupu vykládají ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku za použití logického argumentu a *maiori ad minus*, z čehož dovozují, že zákon nezakazuje jen úplné vzdání se práva, ale vztahuje se rovněž i na částečné vzdání se práva na náhradu škody. Jak uvádí J. Bejček: *„Považují smluvní limitaci náhrady škod za částečné vzdání se práva na náhradu škody (arg. a maiori ad minus) (...) Škodu by při apriorní limitaci spolusnášel ten, kdo ji ani nezpůsobil, ani nezavinil, ale kdo ji utrpěl. To je silně nemravné“*.³³

Z. Tobeš k problematice pojmů vzdání se a omezení uvádí, že výsledkem každého omezení práva je jednak vznik práva jeho původního držitele v rozsahu zmenšeném o část, která se stala předmětem omezení, a na straně druhé se tím jiný subjekt současně stává držitelem oné části práva původního držitele, která se stala předmětem omezení. Omezení je tedy dle jeho názoru vždy ve svém konečném

³² Viz poznámka pod čarou č. 28.

³³ Bejček, J. Odpovědnost právníků za obsah právní odpovědnosti. Časopis pro právní vědu a praxi, 1998, č. 3, s. 381 – 382.

důsledku vzdáním se práva, a to v rozsahu rozdílu mezi celkovou výší náhrady škody a výší jejího omezení.³⁴

V otázce vztahu k § 574 odst. 2 občanského zákoníku se kloním spíše k tomu názoru, že v případě obchodněprávních závazkových vztahů nelze aplikovat ustanovení § 574 odst. 2 občanského zákoníku, když je v obchodním zákoníku obsažena úprava speciální. Tento názor potvrzuje rovněž komentář k § 379 obchodního zákoníku, ve kterém je uvedeno, že pro výklad § 379 obchodního zákoníku (ve vztahu k § 386 obchodního zákoníku) nelze užít obecnou zásadu zákazu smluvního vzdání se práva, které může v budoucnosti teprve vzniknout, uvedenou v § 574 odst. 2 občanského zákoníku, neboť § 379 obchodního zákoníku představuje dispozitivní lex specialis, které stranám ve smluvním ujednání limitujícím rozsah náhrady škody nebrání.³⁵

Dalším argumentem ve prospěch výkladu vzdání se práva v širším slova smyslu, tedy zahrnujícím jak úplné vzdání se tak omezení, je často se opakující srovnání mezi úplným vzdáním se práva a sjednáním výše náhrady škody na neúměrně nízké výši s tím, že posléze vyvstávají otázky, zda a kdo by měl stanovit, jaká výše je již neúměrně nízká a kdy tedy dochází k obcházení zákona, které způsobuje neplatnost právního úkonu dle § 39 občanského zákoníku. Úplný zákaz možnosti smluvní limitace náhrady škody dle názoru odpůrců limitace umožňuje se takovýmto problémům vyhnout.

Výše uvedené argumenty je nutné vzít v úvahu, zastánci liberálnějšího přístupu se jim rovněž věnují, i když dochází k opačným závěrům než k těm uvedeným výše.

Komplexní analýzu § 386 provedl ve svém článku J. Šilhán,³⁶ zastánce liberálnějšího přístupu, který se v něm poměrně podrobně vypořádal se sporným výkladem pojmu „vzdát se“ nároku, a to jednak z pohledu bezrozpornosti práva a

³⁴ Tobeš, Z. Limitace náhrady škody, Právní rádce, 2006, č. 1, s. 27. V uvedeném článku pak Z. Tobeš dále argumentuje, že „za účelem posouzení přípustnosti limitace náhrady škody by se pak musel ve smyslu § 1 odst. 2 obchodního zákoníku aplikovat § 574 odst. 2 obchodního zákoníku [pozn. autora: správně občanského zákoníku], z jehož hlediska by se limitace náhrady škody musela jevit jako vzdání se práva na část náhrady škody před jeho vznikem. Z hlediska tohoto ustanovení by za účelem připuštění smluvní limitace náhrady škody bylo nutné argumentovat tím, že se toto ustanovení nevztahuje na omezení práva, ale pouze na úplné vzdání se práva, což by podle mého názoru nebylo možné akceptovat, neboť výsledkem omezení práva ve prospěch jiného subjektu z určitého rozsahu X na menší rozsah Y je vznik práva jiného subjektu v rozsahu X minus Y; tzn. v případě takového omezení práva se jeho původní držitel vzdává práva v rozsahu X minus Y, a v případě smluvní limitace náhrady škody tedy dochází ke vzdání se práva na náhradu škody ve výši rozdílu mezi celkovou výší náhrady škody a výší jejího omezení, z čehož plyne, že i pokud by § 386 odst. 1 obchodního zákoníku limitaci náhrady škody nezakazoval, byla by limitace náhrady škody nepřípustná v důsledku rozporu s § 574 odst. 2 občanského zákoníku.“

³⁵ Eliáš, K., Dvořák, T. a kol. Obchodní zákoník. Praktické poznámkové vydání s výběrem z judikatury od roku 1900. Praha: Linde, 2006, s. 688,689.

³⁶ Šilhán, J. Smluvní limitace náhrady škody v obchodním právu, Právní rozhledy, č. 23, 2005.

vztahu smluvní pokuty, stejně tak z pohledu neurčitosti sjednání limitace náhrady škody a konečně také z hlediska smluvní svobody. Své závěry pak shrnuje takto: „*Poněkud schematicky vyjádřeno, jde tedy v případě limitace náhrady škody obecně o to, že 1. při konstrukci limitační klauzule ... ve stejné dimenzi (ne) určitosti jako u smluvní pokuty (tzn. výše škody u obou relativně neurčitá, vztah ke konkrétní povinnosti u obou přesně vymezený), nelze při vědomí požadavků předpisů vyšší právní síly vykládat § 386 odst. 1 ObchZ restriktivním způsobem. Je tedy nutno 2. najít takový výklad, který limitaci umožní – „vzdání se“ je proto zjevně nutno chápat pouze jako vzdání se úplně, nikoliv i jako „omezení“ viděné jako „částečné vzdání se“. Tím se ale otvírá cesta k dalšímu postupu, neboť byla-li dána možnost vykládat (z hlediska možné kolize především jazykového a teleologického výkladu) § 386 odst. 1 ObchZ ve smyslu uvedeného liberálního pojetí, potom 3. není možné tento způsob výkladu opomenout ani při jinak konstruovaných limitačních ujednáních; uvedené ustanovení pak již zkrátka jako nepřekonatelná překážka nepůsobí a je možno o limitaci uvažovat zcela otevřeně a 4. hledat, kde jsou její meze.“* K výše uvedenému se kloní i např. K. Marek³⁷ a J. Hándl,³⁸ kteří se zabývali ve svých člancích rovněž vzájemným vztahem pojmů „částečného vzdání se nároku na náhradu škody“ a „omezení nároku na náhradu škody“.

Ujednání o smluvní pokutě představuje účinnou a zcela legální cestu, která vede k faktickému omezení náhrady možné budoucí škody. Zdá se být nelogické, aby například ujednání o maximální částce, kterou zaplatí strana povinná straně poškozené v případě, že dojde ke škodní události, podléhalo zcela odlišnému právnímu režimu a považovalo se kvůli rozporu s kogentním ustanovením § 386 obchodního zákoníku za neplatné.

³⁷ „Nemyslím si ani, že by limitace byla v rozporu s kogentním § 386 obchodního zákoníku. Ustanovení § 386 obchodního zákoníku určuje, že nároku na náhradu škody se nelze vzdát před porušením povinnosti, z něhož může škoda vzniknout. To podle našeho mínění míří na ty případy, kdy by bylo sjednáno vyloučení nároku na náhradu škody vůbec.“ - Marek, K. Poznámka k limitaci náhrady škody. Právní rádce, č. 2. 2007, s. 33.

³⁸ „Nemohu souhlasit s autorovým výkladem [J. Bejček] § 386 obch. zák., kde je stanoveno, že nároku na náhradu škody se nelze vzdát před porušením povinnosti, což doc. Bejček zřejmě vykládá tak, že se toto vztahuje i na částečné vzdání se nároku. Podle mého názoru by se v daném případě nemělo hovořit o částečném vzdání, ale o omezení nároku na náhradu škody. Důkazem, že takové omezení nároku na náhradu je možné, je zejména to, že obchodní zákoník sám počítá v jiných ustanoveních s omezením nároku na náhradu škody.“ V souvislosti s tímto pak autor článku výslovně zmiňuje ustanovení o smluvní pokutě, kterýmžto může dojít k omezení nároku na náhradu škody. - Hándl, J. Omezení nároku na náhradu škody dohodou stran. Právní rádce, č. 6, 1995, s. 13.

Z uvedeného je možné učinit závěr, že v případě, kdy je možné omezit nárok na náhradu škody v případě smluvní pokuty, je vysoce pravděpodobné, že obdobný přístup je možné aplikovat i v dalších případech. Existují sice rozdíly mezi institutem smluvní pokuty a částečným vzdáním se nároku na náhradu škody, tyto však pro podobnost obou institutů neopravňují k naprosto odlišnému přístupu.

Vzhledem k výše uvedenému se kloním spíše k názoru, že striktní výklad ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku, jak je reprezentován zejména J. Bejčkem a Z. Tobešem, je spíše formalistický, není konsistentní s dalšími ustanoveními obchodního zákoníku týkajícími se náhrady škody, popř. s obecnými principy soukromého práva, ke kterým patří zejména v této souvislosti aktuální smluvní autonomie stran, a jako takový není udržitelný. Zákaz vzdát se nároku na náhradu škody podle ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku je proto podle mého názoru třeba chápat jako zákaz úplného vzdání se nároku a nelze jej vykládat jako zákaz směřující i na částečné vzdání se práv, tedy smluvní omezení nároku na náhradu škody.

Pokud by měl zákonodárce v úmyslu úplně vyloučit možnost předem limitovat výši náhrady škody, bylo by možné předpokládat, že by tak učinil výslovně a neponechal by účastníkům obchodních vztahů možnost pracovat s rozsahem náhrady škody v rozsahu dispozitivní úpravy náhrady škody, tedy zejména v souvislosti s dispozitivním ustanovením § 379 obchodního zákoníku upravujícím rozsah náhrady škody.

Dle mého mínění by tedy v případě formalistického striktního výkladu § 386 odst. 1 obchodního zákoníku bylo problematické vyložit, proč je ustanovení § 386 obchodního zákoníku dle ustanovení § 263 obchodního zákoníku ustanovením kogentním, zatímco použití ostatních ustanovení upravujících předpoklady a výši náhrady škody bylo ponecháno v dispozici smluvních stran.

4.2. Dispozitivita ustanovení § 379 obchodního zákoníku

Pokud je pro odpůrce smluvní limitace nároku na náhradu škody základním pilířem kogentní ustanovení § 386 obchodního zákoníku, pro zastánce liberálního pojetí je naopak východiskem ustanovení § 379 obchodního zákoníku, upravující rozsah náhrady škody, a jeho dispozitivní povaha. Tito považují zmíněné ustanovení za lex

specialis k ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku, v důsledku čehož se kogentní povaha zmíněného ustanovení nemůže prosadit.

V této souvislosti je dobré poznamenat, že při hlubším rozboru je nutné poukázat na rozdílnost předmětu úpravy obou výše uvedených stěžejních ustanovení. Ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku, zejména má-li být speciálním ustanovením k ustanovení § 574 odst. 2 občanského zákoníku, upravuje vzdání se nároku ve smyslu práva na náhradu škody jako takového. V § 379 se však jedná pouze o omezení rozsahu náhrady škody, přičemž nárok či právo na náhradu škody zůstává zachováno. Částečné vzdání se práva na náhradu škody, či omezení nároku na náhradu škody, by teoreticky správně mělo spočívat v ujednání zcela jiného druhu, a sice ve stanovení odlišných, proti obchodnímu zákoníku zřejmě užších podmínek vzniku nároku na náhradu škody. Příkladem by mohlo být např. stanovení odpovědnosti na subjektivním principu namísto objektivního principu předvídaného v ustanovení § 373 obchodního zákoníku.

K vzájemné souvislosti institutu omezení nároku na náhradu škody a omezení rozsahu náhrady škody se vyjádřil například V. Horáček, který uvedl: *„Domnívám se, že zatímco omezení rozsahu náhrady by mělo být vyčísleno v určitých částkách, tzn. pouze určen rozsah plnění při porušení povinnosti a při vzniku nároku na náhradu škody, možnost omezení nároku na náhradu škody má jinou povahu. Při omezení nároku na náhradu škody je dle mého názoru možné s ohledem na § 386 a § 379 obchodního zákoníku a neexistenci speciálního ustanovení ohledně nemožnosti omezení nároku na náhradu škody sjednat, že nárok na náhradu škody vzniká pouze za určitých podmínek odchýlných od obchodního zákoníku.“*³⁹

4.3. Vztah náhrady škody k jiným institutům obchodního práva

Ve prospěch přípustnosti smluvní limitace náhrady škody hovoří i další argumenty, včetně dalších ustanovení obchodního zákoníku s náhradou škody souvisejících. Jde zejména o institut smluvní pokuty, který je podrobně rozebrán níže. Smluvní pokuta je soudy i odbornou veřejností bez výhrad přijímaným způsobem omezení rozsahu náhrady škody předchozí domluvou smluvních stran. Míra neurčitosti

³⁹ Horáček, V. Omezení odpovědnosti za škodu v obchodních vztazích, Právo a podnikání, 1997, č. 10, s. 13.

vědomí poškozeného o tom, čeho se vzdává, často namítaná proti přípustnosti smluvní limitace rozsahu náhrady škody, je zde naprosto stejná.

Na obdobném principu je postaven i institut slibu odškodnění upravený v § 723 a následujících obchodního zákoníku. Rozsah náhrady je pak upraven v ustanovení § 727 obchodního zákoníku, a to tak, že slibující je povinen nahradit náklady a veškerou škodu, které příjemci slibu vzniknou v souvislosti s jednáním, o něž slibující požádal. Jelikož je toto ustanovení dle § 263 obchodního zákoníku ustanovením dispozitivním, smluvní strany se mohou domluvit na odlišné úpravě rozsahu náhrady.

Podpůrně lze argumentovat i ustanovením § 194 odst. 5 obchodního zákoníku, v němž se zakazuje vyloučit nebo omezit odpovědnost členů představenstva za škodu. Ustanovení § 194 odst. 5 obchodního zákoníku však na rozdíl od sporného ustanovení § 386 obchodního zákoníku, které výslovně upravuje pouze nemožnost vzdání se nároku na náhradu škody předem, jasně uvádí, že je u odpovědnosti reprezentantů kapitálových společností je zakázáno jak vyloučení odpovědnosti za škodu, tak i její limitace. Pokud by zákaz omezení odpovědnosti za škodu bylo možno dovozovat již z ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku, bylo by citované ustanovení v části upravující omezení odpovědnosti za škodu nadbytečné.

4.4. Judikatura

Až donedávna k uvedené problematice neexistovalo relevantní rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR. V odborné literatuře byla zmiňována rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, který se ve svých několika rozhodnutích k přípustnosti smluvní limitace náhrady škody přiklonil. V souvislosti s možností sjednání paušalizované náhrady škody jiným způsobem než sjednáním smluvní pokuty Vrchní soud v Praze ve svém rozhodnutím ze dne 26. 10. 2004 sp. zn. 5 Cmo 320/2004 uvedl: *„dohoda, která paušalizuje výši škody, a to skutečné i ušlého zisku, je možná, když ustanovení o výši škody, tj. § 379 až § 381 ObchZ, jsou jen dispozitivní povahy. (...) I když lze otázku paušalizace řešit i cestou dohody o smluvní pokutě, neznamená to na druhou stranu, že každá dohoda o paušalizované náhradě škody je nutně dohodou o smluvní pokutě. Taková vůle účastníků by se musela z dohody o smluvní pokutě jasně podávat“*.⁴⁰ Tímto

⁴⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 10. 2004, sp. zn. 5 Cmo 320/2004.

svým rozhodnutím Vrchní soud v Praze potvrdil možnost smluvně zakotvit paušalizovanou náhradu škody namísto smluvní pokuty.

Než se dostaneme k rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR, ve kterém se tento soud vyslovil k možnosti smluvní limitace náhrady škody, dovolím si uvést jiná, rovněž důležitá, rozhodnutí, která s touto problematikou souvisejí.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. ledna 2003 sp. zn. 29 Odo 645/2001 se týká vztahu ustanovení § 574 odst. 2 občanského zákoníku a ustanovení § 486 odst. 1 obchodního zákoníku. Žalobce se v daném případě nejprve domáhal žalobou určení, že má právo na slevu z kupní ceny podle smlouvy uzavřené s žalovaným dne 1.5.1994 na prodej podniku K. K. s.p. rovnající se účetní hodnotě horizontální lakovací pece na výrobu měděných drátů L. ke dni 30.4.1999. Poté „rozšířil“ předmět řízení o požadavek na zaplacení Kč 19.644.866,- s tím, že tato částka představuje příslušnou slevu z ceny privatizovaného majetku (tj. horizontální lakovací pece, která se ukázala jako naprosto vadná a nefunkční). Žalobce se stal vlastníkem tohoto majetku v tzv. velké privatizaci (státního podniku K. K.) na základě smlouvy o prodeji podniku z 1.5.1994. Žalovaný právo nabyvatele na slevu odmítl.

Dovolatel v daném případě tvrdil, že ustanovení smlouvy v čl. XIII obsahující vyloučení ustanovení § 486 odst. 1 obchodního zákoníku z aplikace je neplatné pro rozpor s ustanovením § 574 odst. 2 občanského zákoníku. Nejvyšší soud k danému případu uvedl, že vyloučení aplikovatelnosti ustanovení § 486 odst. 1 obchodního zákoníku bylo přípustné, neboť toto ustanovení není, resp. nebylo, zahrnuto ve výčtu kogentních ustanovení v § 263 obchodního zákoníku. Neplatnost předmětného ujednání v čl. XIII. smlouvy nelze opřít o ustanovení § 574 odst. 2 občanského zákoníku, jelikož neplatnost vzdání se budoucích práv na základě dohody podle zmíněného ustanovení může nastat jen ohledně těch práv (budoucích nároků), která vzniknou na základě zákona nebo smlouvy, popř. jiných právních skutečností, přičemž vznik těchto práv (nároků) je založen obligatorně. Avšak tam, kde zákon umožňuje odchýlnou úpravu, tj. dohodu mezi účastníky, jíž lze určitou úpravu změnit nebo i vyloučit, nelze takovou dohodu kvalifikovat jako dohodu o vzdání se budoucích práv (nároků) a tudíž dohodu neplatnou.⁴¹ Závěry Nejvyššího soudu ČR učiněné ve zmíněném případě lze dle mého mínění analogicky použít i na vzájemný vztah ustanovení § 379, resp. 386 odst. 1,

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. ledna 2003 sp. zn. 29 Odo 645/2001, <<http://www.nsoud.cz>>.

obchodního zákoníku a ustanovení § 574 odst. 2 občanského zákoníku, o kterém byla zmínka v předchozím textu.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. února 2004 sp. zn. 29 Cdo 2700/2000 je důležitý hned z důvodu několika závěrů, které jsou v něm uvedeny. Banka v uvedeném případě v důsledku zfalšovaného převodního příkazu z běžného účtu žalobkyně odepsala a na účet jiné fyzické osoby připsala jistou sumu peněz. Banka v uvedeném sporu tvrdila, že vzhledem ke znění obchodních podmínek za způsobenou škodu vůči žalobkyni nenese odpovědnost. V uvedeném rozhodnutí Nejvyšší soud ČR mimo jiné konstatuje, že stěžejní zásadou, na které spočívá obchodní zákoník, je i zásada smluvní volnosti a ani vezmeme-li v úvahu ostatní stěžejní zásady, jako zásadu rovného postavení stran a zásadu poctivého obchodního styku, není dohoda smluvních stran, kdy tyto postaví posuzování odpovědnosti za porušení smluvního závazku na subjektivním principu – principu zavinění, vyloučena. Nejvyšší soud ČR se v tomto rozhodnutí tedy přiklonil k názoru, že smluvní strany se mohou odchýlit od ustanovení § 373 obchodního zákoníku.⁴²

Ve stejném rozhodnutí pak Nejvyšší soud ČR dále konstatuje, že v daném případě banka předem vylučuje svou odpovědnost, a to bez zřetele na zavinění, což je v přímém rozporu s kogentním ustanovením § 386 odst. 1 obchodního zákoníku, jež stanoví, že nároku na náhradu škody se nelze vzdát před porušením povinnosti, z něhož může škoda vzniknout. Z tohoto důvodu je zkoumaná klauzule, která se coby součást obchodních podmínek stala obsahem smluvního ujednání žalobkyně a banky,⁴³ pro rozpor se zákonem (§ 39 občanského zákoníku) absolutně neplatná a jejím prostřednictvím se banka odpovědnosti za vzniklou škodu zbavit nemůže.⁴⁴

Jak je patrné z předešlého textu, Nejvyšší soud ČR připustil dohodu stran ohledně odpovědnosti za porušení smluvního závazku na principu zavinění, a tedy možnost odchýlit se od § 373 obchodního zákona. Zároveň ale v daném případě konstatoval, že klauzule obchodních podmínek uvedená v poznámce nepředstavuje

⁴² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. února 2004, sp. zn. 29 Cdo 2700/2000, <<http://www.nsoud.cz>>.

⁴³ Znění zmíněné klauzule znělo takto: „Banka je povinna při provádění bankovních služeb kontrolovat autorizaci příkazů (podpisy podle podpisových vzorů, jiné ověřovací klíče). Banka neručí na pravost podpisu a neodpovídá za škody, které vzniknou v důsledku napodobení nebo padělání podpisu shodně s podpisovými vzory (...).“

⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. února 2004, sp. zn. 29 Cdo 2700/2000, <<http://www.nsoud.cz>>.

odchylku od ustanovení § 373 obchodního zákoníku, nýbrž obsahuje popis, za jakých podmínek banka neodpovídá za škodu vzniklou majiteli vůbec, a proto je v rozporu s § 386 odst. 1 obchodního zákoníku, což je důvodem neplatnosti takového ustanovení. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR zejména vyplývá, že je vždy nutné jasně a přesně formulovat znění smluvních klauzulí omezujících odpovědnost jedné ze smluvních stran tak, aby splňovaly všechny zákonné podmínky a zejména nebyly neplatné pro rozpor s § 386 odst. 1 obchodního zákoníku.

V jiném rozhodnutí Nejvyššího soud ČR ze dne 31. ledna 2004 sp. zn. 25 Cdo 2855/2004 se žalobce domáhal náhrady škody, kterou mu žalovaný způsobil tím, že v rozporu s nájemní smlouvou ve stanoveném termínu nevrátil pronajatý osobní automobil, který mu byl odcizen. Zmíněné rozhodnutí se sice týká ustanovení § 574 odst. 2 občanského zákoníku, ale i tak je v daných souvislostech více než relevantní, neboť zmíněné ustanovení je obecným ustanovením k § 386 odst. 1 obchodního zákoníku, pročež má velmi důležitou zejména interpretační hodnotu. Ve zmíněném rozhodnutí se setkáváme s anglickým termínem CDW (*collision damage waiver*), kterýmžto je obecně označován právní institut anglosaského práva, jehož smyslem je zjednodušení odpovědnostních vztahů např. při poškození či ztrátě pronajímaného vozidla. Pronajímatel je podle něj oprávněn přijmout předem od nájemce určitou úplatu a zavazuje se, že v případě vzniku škody na pronajatém vozidle mu bude škoda uhrazena výhradně z této částky, čímž se zároveň zříká nároku na náhradu škody, který by mu jinak podle zákona vůči nájemci náležel.

V tomto konkrétním případě bylo mezi žalobcem a žalovaným sjednáno za úplatu, že při případně vzniklé škodě své nároky proti nájemci uspokojí pronajímatel přijetím pojistného plnění podle pojistné smlouvy, jíž se výslovně zavázal uzavřít, a nebude náhradu požadovat vůči nájemci. Nejvyšší soud ČR se přiklonil k názoru, že se nejedná o vzdání se práva z odpovědnosti za škodu (ve smyslu základu nároku jako takového), které může v budoucnu za jakýchkoliv okolností vzniknout, a tudíž není v rozporu s ustanovením § 574 odst. 2 občanského zákoníku, které má kogentní charakter. Nýbrž se jedná o ujednání o způsobu a rozsahu náhrady škody pro případ, že vznikne určitým způsobem vymezeným ve smlouvě, a to pouze ve vztahu mezi účastníky závazkového právního vztahu, kdy se výše škody vůči pronajímateli redukuje na paušálně stanovenou částku, tj. nevratnou částku zaplacenou za tzv. CDW, zatímco

nároky poškozeného vůči ostatním subjektům (buď náhrada škody ve vztahu k přímému původci škody - pachateli odcizení, anebo pojistné plnění ve vztahu k pojišťovně, bylo-li by bývalo sjednáno) zůstávají nedotčeny.⁴⁵

Jak je z předešlého textu zřejmé, jedná se o průlomové rozhodnutí, které by pro svoji důležitost nemělo být opomíjeno, neboť v něm, i když pro oblast občanskoprávních vztahů, Nejvyšší soud ČR připustil dohodou stran ujednat způsob a rozsah náhrady škody a výši škody redukovat na paušálně stanovenou částku. Zmíněné rozhodnutí je dle mého názoru opětovným příkladem „otupení“ protekcionalistického ustanovení § 574 odst. 2 občanského zákoníku, což má, jak uvedeno výše, velmi úzkou vazbu na ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku.

V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. dubna 2007 sp. zn. 32 Odo 235/2006 se Nejvyšší soud ČR zabýval mj. ustanovením § 379, kdy uznal právo stran dohodnout si smluvním ujednáním rozsah výše škody odchylně od ustanovení obchodního zákoníku. Zároveň však uvedl, že v takovém případě je nutné posuzovat, zda je takové ujednání v souladu nejen se zásadou poctivého obchodního styku, ale zda se rovněž nepříčí dobrým mravům.

Z hlediska skutkového stavu bylo v posuzované věci zjištěno, že účastníci řízení ve smlouvách uzavřených dne 1. 2. 2000 a 18. 3. 2000 si v článku 9 podmínek smlouvy dohodli rozsah výše škody tak, že výše náhrady škod při předčasném ukončení smlouvy výpovědí nebo odstoupením pronajímatele nebo v důsledku prodlení nájemce s placením leasingových plateb, bude-li předmět leasingu vydán, se zjistí z rozdílu mezi výší všech sjednaných leasingových plateb (tj. ceny leasingu) a výší již uhrazených leasingových plateb a dlužných leasingových plateb ode dne předčasného ukončení leasingové smlouvy a výtěžku z prodeje předmětu leasingu. Nejvyšší soud ČR v daném rozhodnutí opět zopakoval stěžejní zásadu, ze které vychází úprava závazkových vztahů – zásadu smluvní volnosti, přičemž zároveň zdůraznil, že se nejedná o volnost absolutní, když je tato omezena ustanovením § 263 obchodního zákoníku, jenž taxativně vyjmenovává ustanovení se závaznou úpravou, od níž není odchýlení se dohodou možné. Ve všem ostatním strany mohou, pokud se na tom shodnou, upravit svůj vztah odchylně, včetně toho, že mohou určité ustanovení vyloučit.

⁴⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. ledna 2004 sp. zn. 25 Cdo 2855/2004, <<http://www.nsoud.cz>>.

V uvedeném případě smluvní strany využily dispozitivitu ustanovení § 379 obchodního zákoníku a upravily rozsah náhrady škody odchýlně od zákonné úpravy.

Každé takové ujednání však musí být před soudem podrobena zkoumání, zda na jeho základě není výkon práva v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku ve smyslu § 265 obchodního zákoníku, popřípadě zda se toto ujednání nepříčí dobrým mravům (§ 39 občanského zákoníku). Odvolací soud dospěl k závěru, že ujednání ve smlouvě v rozporu s poctivým obchodním stykem ve smyslu § 265 obchodního zákoníku nebylo, otázkou případně absolutní neplatnosti předmětného ujednání pro rozpor s dobrými mravy (§ 39 občanského zákoníku) se však odvolací soud nezabýval a jeho závěr byl proto Nejvyšším soudem ČR shledán neúplným. Vzhledem k tomu, že se soud prvního stupně ani odvolací soud nezabývaly otázkou, zda sjednaný rozsah náhrady škody není nepřiměřeně vysoký, je závěr odvolacího soudu, že shodně se soudem prvního stupně neshledal důvody, pro které by bylo ujednání neplatné, ani důvod, proč by nárok, který z tohoto ujednání smlouvy vychází, neměl požívat právní ochrany, nepřezkoumatelný. Oba soudy zejména podrobně nezkoumaly jednotlivé předpoklady a složky uplatněného nároku na náhradu škody, zvláště způsobu výpočtu náhrady škody (ušlého zisku) za použití odpočtu splátek a výtěžku prodeje, tedy všech položek, které ve svém souhrnu tvoří vymáhaný nárok ve srovnání s možností vlastníka předmětu leasingu dále nakládat (věc pronajmout, převést vlastnické právo, resp. jej nadále užívat). Teprve na základě takového zkoumání totiž lze dle Nejvyššího soudu ČR nárok podrobit posouzení, zda odpovídá zásadám poctivého obchodního styku či dobrým mravům, tj. zda žalobkyně jako pronajímatelka by takto nezískala nepřiměřený ušlý zisk.⁴⁶

Předešlá rozhodnutí Vrchního soudu v Praze nebo i Nejvyššího soudu ČR vesměs opravňovala jejich čitatele učinit si závěr, že soudní judikatura se kloní spíše ve prospěch smluvní autonomie stran, a tedy k možnosti smluvní limitace rozsahu náhrady škody. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. března 2008 sp. zn. 32 Odo 1651/2005 se však přiklonil na stranu striktních vykladačů ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku. Jelikož smluvní limitace náhrady škody nebyla v daném případě stěžejním problémem a rovněž odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR je vzhledem k dopadu celé věci poměrně chudé, nedomnívám se, že se jedná právě o

⁴⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. dubna 2007 sp. zn. 32 Odo 235/2006, <<http://www.nsoud.cz>>.

rozhodnutí, které by do celé věci vneslo již dlouho očekávanou jistotu a s konečnou platností rozřešilo spor, zda lze či nelze předem smluvně limitovat rozsah náhrady škody. Relevance uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR je dle mého názoru snížena skutečností, že Nejvyšší soud ČR se dostatečně nevyrovnal s odůvodněním svého rozhodnutí, když pouze konstatoval, že je mu znám i názorový proud odlišný od toho, ke kterému se přiklonil. Rozsudek s takovým dosahem by dle mého názoru měl obsahovat jasné odůvodnění, které by závěry Nejvyššího soudu ČR vysvětlovalo.

V daném případě sjednali účastníci smlouvy o poskytování právních služeb limitaci náhrady škody způsobené žalované jednáním či opomenutím žalobců na částku 1 milion Kč.

Nejvyšší soud ČR se ve svém rozhodnutí plně přiklonil k názoru, že rozsah náhrady škody nelze tímto způsobem limitovat, když své rozhodnutí opřel o ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku, podle kterého platí, že nároku na náhradu škody se nelze vzdát před porušením povinnosti, z něhož může škoda vzniknout, a vzhledem k tomu, že se podle § 263 odst. 1 obchodního zákoníku jedná o kogentní ustanovení, považuje Nejvyšší soud ČR předmětné ujednání účastníků o omezení nároku žalované na náhradu škody způsobené porušením povinností žalobci za neplatné pro rozpor s tímto ustanovením.

Dovolatelka v uvedeném případě rovněž argumentovala nerovnoprávným postavením stran, což ale soud vzhledem ke svým závěrům považoval za bezpředmětné.⁴⁷

V právní praxi, kde je otázka smluvní limitace náhrady škodu velice aktuální, tento rozsudek Nejvyššího soudu ČR vyvolal překvapení, neboť, jak uvedeno výše, v poslední době se odborná veřejnost spíše klonila k možnosti smluvně limitovat náhradu škody při splnění určitých limitujících podmínek. Rovněž tak zahraniční právní úpravy a mezinárodní úmluvy se kloní k možnosti smluvní limitace. Nyní je ještě více akcentována otázka, zda je vhodné ustanovení limitující náhradu škody do smluv zahrnovat, když je Nejvyšší soud ČR označil za neplatné, rovněž tak, jak řešit případná právní due diligence či poskytování právních stanovisek.

Téměř přesně půl roku po vydání rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 1651/2005 vydal stejný senát Nejvyššího soudu ČR rozhodnutí sp. zn. 32 Odo

⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. března 2008, sp. zn. 32 Odo 1651/2005, <<http://www.nsoud.cz>>.

739/2006. V daném konkrétním případě spolu žalobkyně a žalovaná uzavřeli smlouvu o vystoupení (smlouvu nepojmenovanou). V článku VIII odst. 1 a odst. 3 této smlouvy bylo ujednáno, že za vyšší moc se považuje onemocnění umělce s tím, že neuskuteční-li se vystoupení v důsledku vyšší moc, nemá žádná ze smluvních stran právo na náhradu škody. Jednalo se tedy o smluvně sjednanou další okolnost vylučující odpovědnost za škodu, kterou však odvolací soud považoval za neplatnou pro rozpor s ustanovením § 386 obchodního zákoníku a žalobkyni přiznal nárok na náhradu škody. Nejvyšší soud ČR vyslovil názor odlišný od názoru soudu odvolacího, když konstatoval, že ujednání o jiných liberačních důvodech, než které vyplývají z ustanovení § 374 odst. 1 a 2 obchodního zákoníku není v rozporu s ustanovením § 386 obchodního zákoníku, neboť § 374 obchodního zákoníku je dispozitivní povahy a za vzdání se nároku na náhradu škody nelze považovat dohodu stran o jiném vymezení liberačních důvodů.⁴⁸

Uvedený rozsudek dle mého názoru svědčí o nekonzistentnosti rozhodování Nejvyššího soudu ČR, které se týká možnosti smluvní limitace náhrady škody, když posledně uvedený rozsudek potvrzuje možnost smluvní limitace náhrady škody formou smluvního ujednání o okolnostech vylučujících odpovědnost odlišného od zákonné úpravy, přičemž dle předchozího rozsudku Nejvyššího soudu ČR z března 2008 nejde smluvně limitovat náhradu škody stanovením její maximální výše. Domnívám se, že ve stávající situaci by bylo více než potřebné vydání sjednocujícího stanoviska a dále změna stávající právní úpravy, jak o tom pojednává kapitola 4.10 této diplomové práce.

4.5. Praxe a smluvní limitace náhrady škody

Ve prospěch možnosti smluvní limitace náhrady škody je možno přičíst současnou praxi mezinárodního obchodu a rovněž potřebu smluvní limitace v případě zejména některých smluvních typů. Komparace s jinými právními řády a rovněž světovým právem mezinárodního obchodu bude provedena v níže. Na tomto místě pouze stručně nastíním případy, kdy je předmět smlouvy natolik specifický, že pokud by smluvní strany nepoužily specifickou úpravu rozsahu náhrady škody, vedlo by to k neúměrným závazkům jedné ze stran, popř. by smluvní strany daný kontrakt vůbec nerealizovaly.

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. září 2008, sp. zn. 32 Odo 739/2006, <<http://www.nsoud.cz>>.

K takovýmto typům kontraktů patří zejména ty, které obsahují vysokou dávku rizika, tj. nejde o sériovou či hromadnou výrobu, ale naopak o výzkumné práce, dodávky nových technologických celků šitých na míru objednateli, investice na klíč apod. Při nemožnosti smluvně limitovat rozsah náhrady škody by mohlo dojít k výraznému navýšení kupní ceny o náklady dodavatele spojené s tvorbou rezerv na případnou náhradu škody nebo o náklady na pojištění.

Jak říká J. Hándl: „*V dotyčném odvětví [vývoz a dovoz investičních celků a staveb a strojírenských zařízení] je běžné, že se dohodou vylučují nároky na náhradu nepřímých škod, do nichž se inkluuje i ušlý zisk, který však bývá ve smlouvě zmíněn výslovně. Nároky na náhradu škody jsou pak omezeny buď určitou částkou pevně sjednanou, anebo procentem z ceny. Důkazem tohoto jsou desítky smluv, jež byly mezi čs. a zahraničními subjekty sjednány. Dle mého názoru není důvodu k tomu, aby se běžné obchodní zvyklosti v ČR odlišovaly od evropské praxe.*“⁴⁹

K navýšení nákladů může dojít i z toho důvodu, že smlouva mezi českým subjektem a subjektem zahraničním bude uzavřena dle cizího právního řádu, když argumentem použití cizího právního řádu může být právě nejasnost českého práva ve vztahu k možnosti smluvní limitace náhrady škody. V důsledku toho je pak český subjekt nucen pohybovat se v právním prostředí, které mu není vlastní, a rovněž vynakládat zvýšené náklady na právní zastoupení.

K. Marek v této souvislosti uvádí: „*Argumentem pro umožnění limitace může být i ta skutečnost, že se limitace náhrady škody obecně provádí u mezinárodních operací. Chceme-li, aby se u těchto operací používal český obchodní zákoník, mělo by naše právo limitaci rozsahu náhrady škody umožnit.*“⁵⁰

4.6. Formy smluvní limitace náhrady škody

Připustíme-li možnost limitace náhrady škod, je vhodné zmínit se rovněž o způsobech, kterými je náhrada škody v praxi obchodních vztahů limitována, tj. roztrždit různá smluvní ujednání limitující rozsah náhrady škody. Podrobnou klasifikaci forem smluvní limitace náhrady škody provedl J. Šilhán.⁵¹ Níže uvedené rozčlenění pak bude

⁴⁹ Hándl, J. Omezení nároku na náhradu škody dohodou stran, Právní rádce, 1995, č. 6, s. 13.

⁵⁰ Marek, K. Poznámka k limitaci náhrady škody, Právní rádce, 2007, č. 2, s. 33.

⁵¹ Šilhán, J. Formy smluvní limitace náhrady škody v obchodních vztazích, Bulletin Advokacie, 2006, č. 7-8, s. 42 – 43.

z jím provedené klasifikace vycházet. Lze rozlišit následující formy smluvní limitace náhrady škody podle níže uvedených hledisek:

1. Podle směru, tj. zda jde o rozšíření rozsahu náhrady škody nebo naopak o jeho omezení

Jedná se o situaci, kdy smluvní strany smluvně sjednají rozšíření zákonného rozsahu náhrady škody, tj. skutečnou škodu a ušlý zisk, o např. případnou náhradu rovněž morálních škod a škod nepřímých. V případě zúžení rozsahu náhrady škody pak mohou využít jeden ze způsobů, popř. kombinaci způsobů, limitace náhrady škody uvedených níže.

2. Podle rozměru, tj. zda rozsah náhrady škody bude pouze omezen nebo zcela vyloučen

Po porušení povinnosti nejsou smluvní strany obchodním zákoníkem nijak omezeny, zda rozsah náhrady škody omezí nebo zcela vyloučí. Situace je zcela odlišná v případě, že smluvní strany hodlají takto učinit před porušením povinnosti. V takovémto případě je možnost omezení sporná a vyloučení zcela v rozporu se zákonem.

3. Podle vztahu limitace k povinnosti, jejímž porušením dojde ke škodě

Jedná se o situaci, kdy je rozsah náhrady škody limitován ve vztahu k jednotlivým povinnostem stanoveným ve smlouvě a blíží se tak velmi konstrukci smluvní pokuty, nebo je určen rozsah náhrady škody jako částka za porušení veškerých povinností povinné smluvní strany.

4. Podle způsobu, jakým je náhrada škody a její rozsah určen

Při tomto způsobu klasifikace můžeme dále rozlišovat:

a) druhově

- např. vyloučení skutečné škody nebo ušlého zisku, vyloučení nebo naopak zahrnutí nepřímých škod a škod následných, vyloučení náhrady škody u některých titulů (např. právní vady, určité faktické vady, opožděné plnění)

- b) fixní částkou
 - stanovení pevného limitu nebo limitu procentního vůči např. kupní ceně⁵²
- c) poměrně
 - procentem vůči skutečné škodě
- d) nepřímým způsobem
 - např. úpravou okolností vylučujících odpovědnost, předvídatelnost škody, změny objektivního principu odpovědnosti za škodu na princip subjektivní
- e) jinými instrumenty
 - smluvní pokuta
- f) kombinace jednotlivých způsobů

5. Podle časového hlediska

Jak bylo již několikrát výše zmíněno, k dispozici s rozsahem náhrady škody může dojít před i po porušení povinnosti s tím, že v případě, kdy se jedná o dispozici před porušením povinnosti je tato z důvodu znění kogentního ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku sporná.

6. Podle vzájemnosti

Rozlišení podle hlediska, zda je limitace na obou smluvních stranách a v jakém rozsahu. I když nemusí být limitace pro obě smluvní strany ve stejné míře, neboť může být vyvážena např. výší smluvní ceny, je reciprocita limitace důležitá pro posuzování přiměřenosti.

Vzhledem k současnému vývoji judikatury se kloním k názoru, že k jednoznačně přijatelným formám limitace rozsahu náhrady škody přijímaných Nejvyšším soudem ČR patří institut smluvní pokuty a tzv. nepřímý způsob limitace rozsahu náhrady škody pomocí smluvní úpravy okolností vylučujících odpovědnost, předvídatelné škody a změny objektivního principu odpovědnosti za škodu na princip subjektivní, což ovšem

⁵² Kromě limitu lze určit přímo částku výše náhrady škody (*liquidated damages*).

neznamená jednoznačné odmítnutí všech ostatních způsobů limitace rozsahu náhrady škody.

4.7. Příklady smluvních ujednání obsahujících limitaci náhrady škody

Poté, co bylo podrobně rozvedeno výše, zda a jakým způsobem lze limitovat rozsah náhrady škody, uvedu níže příklady smluvních ustanovení souvisejících s limitací náhrady škody, a to v českém a anglickém znění. Anglická ustanovení limitující rozsah náhrady škody jsou často obsaženy i ve smlouvách dle českého práva, i když svým zněním spíše odpovídají anglosaskému právnímu systému, jak je patrné z kapitoly 4.9.2, která obsahuje stručnou charakteristiku právní úpravy rozsahu náhrady škody ve Spojeném království.

Některá z těchto v současné praxi používaných ustanovení by mohla být vzhledem k poslední judikatuře Nejvyššího soudu ČR považována za neplatná, přesto je z důvodů, které jsem popsala výše, uvádím.

- Dodavatel neodpovídá odběrateli za nesplnění nebo porušení jeho povinností a závazků vyplývajících z této smlouvy, s výjimkou takového nesplnění nebo porušení výhradně způsobeného hrubou nedbalostí nebo úmyslným jednáním dodavatele. Jakékoli události, okolnosti, jednání nebo opomenutí jiné než hrubá nedbalost nebo úmyslné jednání dodavatele budou považovány za okolnosti vylučující odpovědnost ve smyslu ustanovení § 373 a § 374 obchodního zákoníku. Pro účely § 379 obchodního zákoníku odběratel souhlasí s tím, že jakékoli následné škody ani jakýkoli ušlý zisk nemohly být dodavatelem předvídaný k datu podpisu této smlouvy a že částka takovýchto předvídatelných škod majících povahu škody nebo ušlého zisku je rovna nule.

- Smluvní strany se dohodly, že rozsah náhrady škody, která může vzniknout jako důsledek porušení povinností dodavatele, se omezuje shora částkou 5 miliónů Kč.

- The total liability of the seller arising for any reason from or in connection with this agreement, including:
 - a) the total amount paid by the seller to the buyer as a result of any claim for any breach of a seller's warranty;
 - b) the total amount paid by the seller to the buyer as a result of any claim under the indemnities;
 - c) the total amount of any loss, cost or expense claimed by the buyer from the seller as a result of the seller's breach of its contractual obligations arising from this agreement;
 - d) any other claims made by the buyer against the seller under or in connection with this agreement,shall not exceed CZK [..].⁵³

- Neither party shall be liable to the other party for any indirect or consequential losses or damages incurred in connection herewith such as, but not limited to, loss of profit, loss of contracts, loss of production, or loss from business interruption, unless such liability is caused by willful deceit, intentional breach of this contract or gross negligence.⁵⁴

- The liability of each party in respect of a breach of its obligations under this contract shall be limited to a maximum of 20% of the contract price, unless such

⁵³ Celková odpovědnost prodávajícího, která vznikne z jakéhokoliv důvodu z nebo v souvislosti se smlouvou, včetně:

- a) celkové částky zaplacené prodávajícím kupujícímu jako výsledek jeho nároku za porušení záruk prodávajícího;
 - b) celkové částky zaplacené prodávajícím kupujícímu jako výsledek nároku dle slibu odškodnění;
 - c) celkové částky všech ztrát, nákladů nebo výdajů nárokových kupujícími od prodávajícího jako výsledek porušení smluvní povinnosti ze smlouvy prodávajícím;
 - d) jakýkoliv jiných nároků učiněných kupujícími vůči prodávajícímu dle nebo v souvislosti se smlouvou,
- nemůže převýšit Kč [..].

⁵⁴ Žádná ze stran není odpovědná druhé smluvní straně za žádnou nepřímou nebo následnou ztrátu nebo škodu způsobenou v souvislosti s tímto, jako např., ne však výlučně, ušlý zisk, ztrátu kontraktů, ztrátu produkce nebo ztrátu z přerušení výroby, pokud tato odpovědnost není způsobena úmyslným podvodem, úmyslným porušením smlouvy nebo hrubou nedbalostí.

liability is caused by willful deceit, intentional breach of this contract or gross negligence.⁵⁵

- In no circumstances shall either party be liable to the other party in contract, tort (including negligence or breach of statutory duty) or otherwise howsoever and whatever the cause thereof:
 - a) for any loss of profit, business, contracts, goodwill, revenues or anticipated savings; or
 - b) for any special, indirect or consequential damage of any nature whatsoever which arises directly or indirectly from any default on the part of either party.⁵⁶

4.8. Shrnutí - meze smluvní limitace náhrady škody

Vzhledem k argumentům uvedeným výše se i přes poslední uvedená rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR kloním spíše k názoru, že smluvní limitace náhrady škody před porušením povinnosti je možná. I nadále je ale nutno vycházet z toho, že sjednané omezení rozsahu náhrady škody nesmí mít povahu vzdání se nároku ve smyslu ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku, popř. jinak odporovat zásadám poctivého obchodního styku a dobrým mravům. Na základě mezinárodní komparace a v souladu se zásadou poctivého obchodního styku můžeme dospět k závěru, že dohodnutá náhrada by neměla být pouze formální či neúměrně nízké výše, nejde limitovat škody na životě a zdraví člověka, rovněž tak nejde limitovat škody způsobené úmyslně. V případě limitace škod způsobených hrubou nedbalostí je nutno postupovat zvlášť obezřetně. Ustanovení limitující náhradu škody by nemělo být součástí všeobecných obchodních podmínek, ale vždy by mělo být sjednáno samostatně mezi rovnocennými subjekty. Omezení rozsahu náhrady škody by tedy mělo být přiměřené

⁵⁵ Odpovědnost každé ze stran v souvislosti s porušením jejich povinností dle smlouvy je limitována do výše maximálně 20% smluvní ceny, pokud tato odpovědnost není způsobena úmyslným podvodem, úmyslným porušením smlouvy nebo hrubou nedbalostí.

⁵⁶ Za žádných okolností není jedna ze stran odpovědná druhé smluvní straně ze smlouvy, z deliktu (včetně nedbalosti nebo porušení zákonné povinnosti) nebo jinak, jakýmkoliv způsobem a naprosto z těchto důvodů:

- a) za jakýkoliv ušlý zisk, ztrátu obchodu, kontraktů, goodwillu, příjmu nebo předpokládaných úspor; nebo
- b) za jakoukoliv speciální, nepřímou nebo následnou škodu jakékoliv povahy, která vyplývá přímo nebo nepřímo z porušení na straně jedné ze stran.

okolnostem daného případu a obchodního vztahu, které budou posuzovány a hodnoceny z hlediska poctivého obchodního styku.

Jak uvádí rovněž J. Šilhán: „*Konkrétní výše omezení rozsahu náhrady musí ale v daném případě splňovat požadavek přiměřenosti vzhledem ke všem okolnostem tohoto případu.*“⁵⁷

Výše uvedené je ve své podstatě zahrnuto do Návrhu nového občanského zákoníku, o kterém pojednává kapitola 4.10.2 této diplomové práce.

4.9. Mezinárodní komparace úpravy smluvní limitace náhrady škody

Obsahem této kapitoly bude stručná komparace naší úpravy s úpravou obsaženou v cizích právních řádech a rovněž s úpravou obsaženou v mezinárodních dokumentech hard law a soft law. Z právních řádů, jejichž právo možnosti smluvní limitace náhrady škody bude níže stručně popsáno, jsem zvolila Rakousko, a to zejména pro historické souvislosti a blízký vztah rakouské právní úpravy a právní úpravy české, dále pak úpravu Spojeného království, která, i když jde o jiný právní systém, stále více ovlivňuje náš právní řád zejména díky vlivu nadnárodních advokátních společností, které používají své smluvní vzory založené na common law a své know how i v České republice.

4.9.1. Rakousko

Komparaci s rakouskou právní úpravou považuji za vhodnou zejména z toho důvodu, že obecná úprava práva na náhradu škody vychází ze stejného zákona, z jakého vycházela bývalá československá úprava až do roku 1950. Jedná se konkrétně o Všeobecný zákoník občanský z roku 1811 (*Allgemeines Burgerlich Gesetzbuch* – dále jen „**ABGB**“), který se uplatní i v rámci vztahů obchodního práva, neboť rakouský obchodní zákoník (*Unternehmensgesetzbuch* – dále jen „**UGB**“) obsahuje především úpravu podnikatelských subjektů.

Klíčové pro námi sledovanou oblast je ustanovení § 879 odst. 1 ABGB, které stanoví neplatnost právních úkonů, které jsou v rozporu se zákonným zákazem či

⁵⁷ Šilhán, J. Smluvní limitace náhrady škod v obchodním právu, Právní rozhledy, 2005, č. 23, s. 854.

dobrymi mravy.⁵⁸ Účelem tohoto ustanovení je zejména korekce smluvní autonomie stran. Velmi důležitou pak u takto obecného ustanovení je funkce judikatury, která mu dala konkrétnější rozměry. Zmíněné ustanovení má konkrétní dopad i na smluvní limitaci náhrady škody, kdy jsou neplatností stížena veškerá smluvní ustanovení limitující rozsah náhrady škody, která se přičí dobrým mravům.⁵⁹ Z judikatury dále vyplývá, že platnost vzdání se práva je nutno vykládat restriktivně a nelze vyloučit odpovědnost za škodu způsobenou úmyslně a za určitých podmínek ani hrubou nedbalostí. Na hrubou nedbalost neexistuje doposud jednotný názor, když podle části soudních rozhodnutí není vyloučení odpovědnosti z důvodu hrubé nedbalosti přípustné vůbec a druhá strana se kloní k názoru, že odpovědnost za hrubou nedbalost nelze vyloučit v případech zjevně nerovného postavení smluvních stran, např. v případě monopolního postavení jedné ze smluvních stran nebo v případě, kdy tuto klauzuli obsahují všeobecné obchodní podmínky. Podmínkou platnosti je v každém případě předvídatelnost škody při uzavření smlouvy.

U některých typů smluv je pak smluvní limitace náhrady škody zcela vyloučena pro rozpor s dobrými mravy.⁶⁰ I u těchto smluv je ale možné omezení odpovědnosti za škodu v rozsahu pojistného plnění a rovněž tak vyloučení odpovědnosti za ušlý zisk třetích osob.

Význam má i předmět poškození. Nelze vyloučit odpovědnost za škodu na zdraví nebo v případě poskytování služeb advokáty.

Jak je patrné, ABGB neobsahuje žádná obecná pravidla týkající se smluvního vyloučení či omezení odpovědnosti za škodu. Tato jsou obsažena v některých speciálních zákonech. Takovým je zákon o ochraně spotřebitele (*Konsumentenschutzgesetz* – dále jen „**KSchG**“), který v § 6 odst. 1 číslo 9 větě druhé stanoví, že pro spotřebitele nejsou v žádném případě zavazující taková smluvní ujednání ve smyslu § 879 ABGB, která omezují či vylučují povinnost podnikatele či osoby, za kterou ručí, k náhradě škody způsobené úmyslně nebo hrubou nedbalostí. V některých případech není možné vyloučit ani povinnost k náhradě škody způsobené lehkým zaviněním, a to u škody na zdraví či za určitých podmínek u škody na věci, která byla

⁵⁸ „Ein Vertrag der gegen ein gesetzliches Verbot oder gegen die guten Sitten verstoesst, ist nichtig.“ – Krejci, H. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch Band 1, Mansche, 1990, s. 1104.

⁵⁹ Koukol, H. Osterreichisches Haftpflichtrecht. Band I: Allgemeiner Teil. Sien: Manzsch, 1997, s. 540.

⁶⁰ Např. u smlouvy o dílo.

převzata ke zpracování. Ustanovení § 6 odst. 2 číslo 5 KSchG uvádí, že u věci převzaté ke zpracování jsou ujednání ve smlouvě, kterými má být povinnost podnikatele k náhradě škody na této věci vyloučena či omezena, platná jen tehdy, pokud jsou jednotlivě vyjednána a nejsou obsažena ve všeobecných obchodních podmínkách nebo ve formulářové či jiné adhezní smlouvě.

Dalším speciálním zákonem je zákon o odpovědnosti za vadný výrobek (*Produkthaftungsgesetz* – dále jen „PHG“). Ustanovení § 9 PHG stanoví, že povinnost nahradit škodu dle tohoto zákona nemůže být předem vyloučena ani omezena. Tímto je naplněn účel směrnice 1985/374/EHS. K úzce specializovaným zákonům upravujícím možnost limitace odpovědnosti za škodu patří dále zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou provozem železnice a motorových vozidel (*Eisenbahn- und Kraftfahrzeughaftpflichtgesetz*) nebo zákon o soukromoprávní odpovědnosti za škodu způsobenou radioaktivitou (*Atomhaftungsgesetz*).

4.9.2. Spojené království

Jednou ze základních zásad anglického práva je smluvní autonomie. Tato ovšem ani v anglickém právu není bezbřehá, a proto jsou v Unfair Contract Terms Act 1977 (Zákon o nekalých obchodních podmínkách 1977) a v The Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations (Předpis ohledně nekalých podmínek ve spotřebitelských smlouvách) z roku 1999 regulovány nepoctivé smluvní podmínky.

Dle článku 2 (1) Unfair Contract Terms Act 1977 nelze vyloučit nebo omezit náhradu škody v případě smrti nebo škod na zdraví.⁶¹ Ustanovení článku 2 (2) Unfair Contract Terms Act 1977 pak vylučuje možnost vyloučení nebo omezení odpovědnost v případě, kdy by nebyla dodržena podmínka přiměřenosti (*reasonability*).⁶² Příkladem soudních sporů, ve kterých byla řešena otázka přiměřenosti a možnosti vyloučit či omezit náhradu škody jsou *Philips Products Ltd v Hyland* a *Thompson v T. Lohan (Plant Hire) Ltd*.⁶³

⁶¹ „No person, by reference to any contract term or notice, can exclude or restrict his liability for death or personal injury resulting from negligence.“ – Lawson, R. Exclusion Clauses and Unfair Contract Terms, 7th Edition, 2003, Sweet & Maxwell Limited, s. 131.

⁶² „In the case of other loss or injury, liability cannot be excluded or restricted except so far as the term or notice satisfies the requirement of reasonableness.“ - Lawson, R. Exclusion Clauses and Unfair Contract Terms, 7th Edition, 2003, Sweet & Maxwell Limited, s. 131 – 132.

⁶³ Tamtéž s. 132 – 133.

Posuzování určité smluvní klauzule obsahující limitaci náhrady škody je vždy individuální vzhledem ke konkrétním podmínkám případu. Soudy se zaměřují zejména na výši limitace vzhledem k hodnotě plnění a skutečně vzniklé škody, možnosti pojištění, postavení obou smluvních stran apod. V případě *George Mitchell v Finney Lock Seeds* soud posuzoval zejména skutečnost, že omezující klauzule se spíše blížila úplnému vyloučení náhrady škody, pouze dodavatel se mohl proti škodám pojistit, limitační ujednání bylo součástí všeobecných obchodních podmínek, postavení stran nebylo stejné, limitace náhrady škody není v daném odvětví obvyklá a dodavatel se dopustil hrubé nedbalosti. Na základě tohoto soud odmítl aplikaci limitační klauzule, neboť nebyl splněn test přiměřenosti.

V rozhodnutí *Watford Electronics v Anderson* soud rozhodl o možnosti aplikovat limitační klauzuli, i přes zřejmý nepoměr mezi skutečnou škodou a maximální výší náhrady škody danou smlouvou, a to vzhledem k vyvážené vyjednávací síle obou smluvních stran s tím, že pokud nejde o zcela nepoctivé a nesrozumitelné jednání, soudy by zasahovat neměly.⁶⁴

Mimo výše uvedené nejde dále vyloučit nebo omezit náhradu škody v případě spotřebitelských smluv, pokud nejde o podmínky individuálně přímo sjednané.

4.9.3. Mezinárodní dokumenty

K stěžejním dokumentům mezinárodního práva patří Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (Vídeňská úmluva CISG), Zásady mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT, Ženevské podmínky EHK-OSN a Principy evropského smluvního práva. Všechny tyto dokumenty se staví k problematice smluvní limitace náhrady škody veskrze liberálně.

Vídeňská úmluva neobsahuje výslovnou obecnou úpravu smluvní limitace náhrady škody. Je nutné, obdobně jako v rakouském právu, vycházet z obecných pravidel. Jediným omezením smluvní autonomie stran dané čl. 6 Vídeňské úmluvy v případě smluvní limitace náhrady škody je pak především čl. 7 Vídeňské úmluvy, který

⁶⁴ Šilhán, J. Náhrada škody v obchodních vztazích a možnosti její smluvní limitace. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 54

stanoví požadavek dobré víry a dodržování obecných zásad, na kterých Vídeňská úmluva spočívá.⁶⁵

Zásadního významu pro mezinárodní obchod dosahují **Zásady mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT**,⁶⁶ které sice v článku 7.4.2 obsahují zásadu hrazení škod v plné výši (*full compensation*), ale na druhou stranu v základním článku 1.1 (*Freedom of contract*) a dále 1.5 (*Exclusion or modification by the parties*) stanoví dispoziční princip Zásad mezinárodních obchodních smluv. Stejně tak jako je v českém právu smluvní svoboda omezena principem poctivého obchodního styku a dobrých mravů, Zásady mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT obsahují požadavek dobré víry a čestného jednání (*good faith and fair dealing*), který nelze smluvními stranami vyloučit. Náhradu škody lze limitovat jednak pomocí tzv. liquidated damages (7.4.13), které musí být rozumné (*reasonable*) nebo přímou limitací (7.1.6). Ustanovení čl. 7.1.6 stanoví, že se nelze dovolat ujednání, které omezuje nebo vylučuje odpovědnost jedné smluvní strany za nesplnění smluvní povinnosti nebo které dovoluje jedné straně, aby poskytla plnění zásadně odlišené od toho, jež druhá strana rozumně očekávala, pokud by to bylo hrubě nespravedlivé (*grossly unfair*) vzhledem k účelu smlouvy.⁶⁷ Za hrubě nespravedlivé jsou považovány případy, ve kterých by se zproštění domáhala smluvní strana, která smlouvu porušila úmyslně či následkem hrubé nedbalosti, nebo kde se nemohla druhá strana vyhnout důsledkům porušení uzavřením odpovídajícího pojištění.

Ženevské podmínky EHK-OSN umožňují vyloučit náhradu škod nepředvídatelných, nepřímých i následných, popř. limitovat některé druhy škod podle titulu, z kterého vznikly. Jediným omezením smluvní limitace náhrady škody je účelnost a rozumnost omezení.

Principy evropského smluvního práva⁶⁸ jsou soft law dokumentem a prvním krokem k jednotnému evropskému soukromému právu, který se týká soukromoprávních

⁶⁵ Saidov, D. Methods of Limiting Damages under the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods – <<http://cisgw3.law.page.edu/cisg/biblio/saidov.html>>.

⁶⁶ Dostupné na

<<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>>.

⁶⁷ „A clause which limits or excludes one party's liability for non-performance or which permits one party to render performance substantially different from what the other party reasonably expected may not be invoked if it would be grossly unfair to do so, having regard to the purpose of the contract.“

⁶⁸ Dostupné na

<http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_o_g_II.htm>.

smluv, a to uzavíraných i mezi účastníky jednoho státu. Principy evropského smluvního práva obsahují ustanovení týkající se omezení či vyloučení nároků z odpovědnosti za škodu v čl. 8:109, kdy odpovědnost může být smluvně omezena či vyloučena, pokud by aplikace takého omezení či vyloučení neodporovala zásadě dobré víry a poctivosti jednání (*good faith and fair dealing*).^{69,70} Speciální ustanovení pak obsahuje článek 4:118, který znemožňuje limitaci v některých speciálních případech, 9:509, umožňující sjednání tzv. liquidated damages, a některá obecná ustanovení sloužící jako další korektiv.

4.10. Úprava limitace náhrady škody de lege ferenda

4.10.1. Novela obchodního zákoníku

V Parlamentu je v současné době sněmovní tisk č. 498, jehož schválením má dojít k podstatné novelizaci mnohých ustanovení obchodního zákoníku, a to především z důvodu jeho uvedení do souladu se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2006/68/ES.⁷¹

Zmíněný návrh rovněž obsahuje některé další změny obchodního zákoníku, z nichž je pro účely této práce nejpodstatnější bod č. 29 návrhu zákona, který mění ustanovení § 263 obchodního zákoníku tak, že § 386 odst. 1 bude nadále ustanovením dispozitivním a kogentním zůstane pouze § 386 odst. 2. Důvodem takovéto změny je dle důvodové zprávy objasnění doposud velmi nejasné situace, zda lze limitovat náhradu škody. Důsledkem této změny má být tedy skutečnost, že strany mohou svobodně limitovat náhradu škody. K. Vodička k zmíněnému uvádí: „(...) *tento důsledek, tj. přípustnost limitace (nikoliv vyloučení) odpovědnosti za škodu v obchodních vztazích, nastane pouze tehdy, pokud je správný výklad současného znění ust. § 386 odst. 1 obchodního zákoníku takový, že toto ustanovení dosud kogentně míří jak na vzdání se (vyloučení) nároku na náhradu škody, tak na případy limitace rozsahu*

⁶⁹ „*Remedies for non-performance may be excluded or restricted unless it would be contrary to good faith and fair dealing to invoke the exclusion or restriction.*“

⁷⁰ Podrobně k tomu také: Čech, P. Několik dalších poznámek ke smluvní limitaci náhrady škody, Právní fórum, 2006, č. 12, s. 428.

⁷¹ Dostupný na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=498&CT1=0>>.

*náhrady škody.*⁷² K. Vodička dále upozorňuje na skutečnost, že takováto změna by mohla znamenat umožnění vzdání se (vyloučení) náhrady škody v obchodních vztazích, což zákonodárce zjevně neměl v úmyslu. Zákonodárce v důvodové zprávě dále uvádí, že dispozitivní povaha § 386 odst. 1 obchodního zákoníku znamená, že se na odpovědnost za škodu bude vztahovat obecná úprava § 574 odst. 2 občanského zákoníku, což je ale možné pouze v případě, kdy se § 386 odst. 1 obchodního zákoníku nevztahoval na omezení náhrady škody. Bude-li tedy ustanovení § 386 odst. 1 zařazeno k ustanovením dispozitivním, neumožní to zároveň v souladu odůvodněním uvedeným v důvodové zprávě limitaci rozsahu náhrady škody, neboť toto ustanovení na omezení náhrady škody nedopadá. Jediné, co by tedy novela obchodního zákoníku změnila by byla možnost vzdát se náhrady škody zcela.

Vhodnějším řešením stávající situace by dle mého názoru bylo nikoliv řešení navrhované, ale nová formulace ustanovení § 386 odst. 1 ve světle podmínek všeobecně formulovaných pro možnost smluvní limitace náhrady škody. Přes pozitivní záměr zákonodárce, s kterým uvedenou novelizaci navrhuje, může tato přinést ještě více nejasností.

4.10.2. Rekodifikace občanského zákoníku

V současné době je k dispozici návrh nového občanského zákoníku (dále jen „**Návrh**“),⁷³ ve kterém jsou zapracovány změny po provedeném připomínkovém řízení. Ani tento Návrh jistě není definitivní, přesto stojí alespoň za zevrubnou analýzu. Náhrada škody je v Návrhu upravena v části čtvrté, hlavě III – Závazky z deliktů.

Zásadní koncepční změnou je opuštění zásady obsažené dnes v § 574 odst. 2 občanského zákoníku, kterážto plyne z důvodové zprávy k Návrhu.⁷⁴ Z uvedeného vyplývá, že obecně je limitace náhrady škody před porušením povinnosti nově považována za přípustnou s tím, že jsou dále stanoveny případy, kdy limitace přípustná

⁷² Vodička, K. Limitace náhrady škody v obchodních vztazích de lege ferenda, Bulletin Advokacie, 2009, č. 3, s. 19.

⁷³ Dostupný z <http://obsanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh_obcanskeho_zakoniku_090108_s%20obsahem.pdf>.

⁷⁴ Dostupná z <http://obsanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/duvodova_zprava%20OZ_090108.pdf>.

není. Sem patří zejména ustanovení § 2711 Návrhu⁷⁵ a § 2713 Návrhu.⁷⁶ Zcela novým ustanovením je rovněž § 2714 Návrhu, který stanoví, že kdo pro sebe přijal nebezpečí oběti, byť tak učinil za takových okolností, že to lze považovat za neprozřetelné, nevzdal se tím práva na náhrady proti tomu, kdo újmu způsobil.

Z výše uvedeného je patrné, že Návrh přejímá obecné principy, které obsahují některé cizí právní řády, když obecně možnost smluvní limitace náhrady škody připouští, ale limituje je ji v případě přirozených práv, úmyslu, hrubé nedbalosti, nerovného postavení stran a umožňuje pouze smluvní sjednání takového limitujícího ustanovení.

Limitace náhrady škody se nepřímo týká také ustanovení § 1624 Návrhu, které stanoví neplatnost doložek obsažených v adhezních smlouvách pro případ, že jsou pro slabší stranu zvláště nevýhodné a není rozumný důvod jejich existence, a to zejména odchyluje-li se smlouva závažně a bez zvláštního důvodu od obvyklých podmínek ujednaných v obdobných případech. U smluv uzavřených mezi podnikateli pak musí být prokázáno, že doložka uvedená mimo vlastní text smlouvy a navržená druhou stranou hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku (§ 1625 Návrhu).

Jiné subjekty než podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, se pak mohou domáhat případné ochrany z ustanovení zákona, která se týkají neúměrného zkrácení (*laesio enormis*) a lichvy.

Domnívám se, že v případě ustanovení týkajících se limitace náhrady škody, pro argumenty, které jsou uvedeny výše, návrh v podstatě odpovídá požadavkům praxe. I když jistě bude poměrně náročné v praxi interpretovat jednotlivá ustanovení, domnívám se, že Návrh je krokem správným směrem.

⁷⁵ „Oznámí-li někdo, že svoji povinnost k náhradě škody vůči jiným osobám vylučuje nebo omezuje, nepřihlíží se k tomu. Učiní-li to však ještě před vznikem škody, může být takové oznámení posouzeno jako varování před nebezpečím.“

⁷⁶ „Nepřihlíží se k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje povinnost k náhradě újmy způsobené člověku na jeho přirozených právech, anebo způsobené úmyslně nebo z hrubé nedbalosti; nepřihlíží se ani k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje právo slabší strany na náhradu jakékoli újmy. V těchto případech se práva na náhradu nelze ani platně vzdát.“

5. Omezení rozsahu náhrady škody jinými právními instituty

Vedle výše popsaných způsobů omezení náhrady škody, obsahuje obchodní zákoník také další právní instituty, které ve svém důsledku rozsah náhrady škody omezují nebo přímo vylučují. K těmto patří úrok z prodlení, úprava promlčení nároku na náhradu škody a zejména smluvní pokuta, které bude v této kapitole věnován prostor největší.

5.1. Vztah náhrady škody a úroku z prodlení

Vztah náhrady škody a úroku z prodlení je upraven v § 369 odst. 2 obchodního zákoníku, který stanoví, že věřitel má nárok na náhradu škody způsobené prodlením se splněním peněžitého závazku, jen pokud tato škoda není kryta úroky z prodlení. Jedná se ustanovení dispozitivní, které se vztahuje výhradně na škodu způsobenou nesplněním peněžitého závazku.

5.2. Promlčení náhrady škody

Právo na náhradu škody, způsobené porušením závazkové i mimozávazkové povinnosti stanovené obchodním zákoníkem, je právem z obchodních závazkových vztahů, a proto je promlčitelné. Promlčecí lhůta v případě náhrady škody je čtyřletá subjektivní a desetiletá objektivní. Subjektivní čtyřletá lhůta počíná běžet okamžikem, kdy se poškozený dozvěděl nebo alespoň mohl dozvědět o škodě, o tom, kdo je v daném případě škůdce, a o jejím přibližném rozsahu. Desetiletá lhůta se uplatní pouze v případě, že nedošlo k uplatnění lhůty čtyřleté a počítá se od porušení povinnosti nebo od jiné rozhodné skutečnosti, pokud nedošlo k porušení povinnosti.

Škůdce může, a to i opakovaně, prodloužit písemně promlčecí dobu. Takováto celková promlčecí doba však nesmí přesáhnout deset let od okamžiku, kdy počala běžet poprvé.

Vedle této obecné úpravy promlčení náhrady škody obsahuje obchodní zákoník rovněž úpravu speciální, a to pro případy škody vzniklé na dopravovaných věcech, z opožděné zásilky vůči zasílateli a dopravci (§ 399 obchodního zákoníku) a v případě smlouvy o smlouvě budoucí (§ 292 odst. 2 obchodního zákoníku).

5.3. Obecná právní úprava smluvní pokuty

S otázkou smluvní limitace náhrady škody úzce souvisí institut smluvní pokuty. Smluvní pokuta je pro své vlastnosti nazývána tzv. *paušalizovanou náhradou škody*. O možnosti limitovat náhradu škody sjednáním smluvní pokuty smluvními stranami není mezi odbornou veřejností sporu, viz např. vyjádření K. Marka: „*Právní úprava limitaci umožňuje. Ostatně sjednání vhodné výše smluvní pokuty není fakticky ničím jiným.*“⁷⁷ Nebo dále pak také vyjádření J. Bejčka: „*Je možná limitace náhrady rozsahu náhrady škody volním projevem. Rozsah náhrady škody omezuje dispozitivně ujednání o smluvní pokutě.*“⁷⁸

Smluvní pokuta pro obchodní závazkové vztahy je upravena v § 300 až § 302 obchodního zákoníku. V rámci uvedených paragrafů jsou upravena zvláštní specifika týkající se obchodně závazkových vztahů s tím, že pouze § 301 obchodního zákoníku, který se týká snížení smluvní pokuty soudem, je ustanovením kogentním. Obecná úprava smluvní pokuty je pak obsažena v občanském zákoníku v § 544 a § 545. Smluvní pokuta je jedním z nástrojů, který slouží k zajištění závazků, dále slouží jako nástroj prevence porušování smluvních vztahů a v případě vzniku škody jako paušalizovaná náhrada škody. Jak vyplývá z uvedeného a jak shrnuje např. D. Patěk funkcemi smluvní pokuty jsou funkce: (i) zajišťovací (preventivní); (ii) uhrazovací (reparační); a (iii) trestní (sankční).⁷⁹

K náležitostem sjednání smluvní pokuty patří zejména nutnost jejího písemného sjednání spolu s jednoznačným sjednáním její výše nebo způsobu určení. Nedostatek písemné formy způsobuje absolutní neplatnost sjednání smluvní pokuty.

Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR vyplývá, že smluvní pokutu lze sjednat pouze pro případ porušení smluvní povinnosti, přičemž odstoupení od smlouvy není porušením smluvní povinnosti.⁸⁰ Zaplacením smluvní pokuty, nedohodnou-li se smluvní strany jinak, nezaniká povinnost splnit původní povinnost povinnou stranou. Dle § 544 odst. 1 občanského zákoníku vzniká povinnost zaplatit smluvní pokutu bez ohledu na to, zda oprávněnému účastníkovi porušením povinnosti vznikla škoda.

⁷⁷ Marek, K. Limitace náhrady škody. Ekonom, 1995, č. 51, s. 63.

⁷⁸ Bejček, J. Rozsah a způsob náhrady škody. Právní rádce, 1995, č. 3, s. 16.

⁷⁹ Patěk, D. Smluvní pokuta v obchodních vztazích. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 124

⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Cdon 1398/96 ze dne 31. března 1998, <<http://www.nsoud.cz>>.

Úprava obsažená v obchodním zákoníku zcela v duchu obchodně závazkových vztahů založila smluvní pokutu na objektivním principu. Jedná se o shodnou úpravu s náhradou škody, na rozdíl od náhrady škody však u smluvní pokuty nelze použít liberačních důvodů v podobě okolností vylučujících odpovědnost. Od této zákonné úpravy se však lze dohodou stran odchýlit.

Obchodní zákoník pak na rozdíl od zákoníku občanského umožňuje soudu smluvní pokutu snížit (tzv. moderační právo soudu). Rozhodnutí o snížení je věcí volného uvážení soudu, který je však limitován zejména výší škody a významem zajišťované povinnosti.

Zmíněná ustanovení obchodního zákoníku však neobsahují žádné ustanovení o vztahu práva na smluvní pokutu a práva na náhradu škody. Je proto třeba v souladu s § 1 odst. 2 obchodního zákoníku použít ustanovení občanského zákoníku o smluvní pokutě.

5.4. Nárok na náhradu škody vedle smluvní pokuty

Pro vztah smluvní pokuty a náhrady škody je stěžejní zejména ustanovení § 545 odst. 2 občanského zákoníku, které stanoví, že věřitel není oprávněn požadovat náhradu škody způsobené porušením povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta, jestliže z ujednání účastníků o smluvní pokutě nevyplývá něco jiného. A dále, že věřitel je oprávněn domáhat se náhrady škody přesahující smluvní pokutu jen když to je mezi účastníky závazkového vztahu dohodnuto.

Z výše uvedených ustanovení § 544 odst. 2 a § 545 odst. 2 občanského zákoníku plyne, že náhradu škody vedle smluvní pokuty lze požadovat pouze v případě, že je tak mezi stranami písemně stanoveno v ujednání o smluvní pokutě. Náhradu škody přesahující smluvní pokutu může věřitel požadovat v případě, že je tak dohodnuto mezi smluvními stranami v jakékoliv formě (tj. i ústně nebo konkludentně), tj. i mimo ujednání o smluvní pokutě.

Otázkou zůstává, zda v případě, že si smluvní strany neujednají možnost vedle nebo nad rámec smluvní pokuty požadovat náhradu škody, je pak nárok na náhradu škody zcela vyloučen? Dle mého názoru, jak podrobně rozvedeno níže, není, čímž se institut smluvní pokuty ještě více přibližuje institutu limitované náhrady škody, který je obsažen v právních řádech zemí, které limitaci výslovně připouštějí. Tyto pak obecně

vylučují možnost limitace zejména v případech úmyslně způsobených škod, škod způsobených vadou výrobku a škod na zdraví, jak uvedeno v kapitole 4.8.

Pozitivní právo nemůže pamatovat na všechny eventuality, které mohou ve společenských vztazích, a tedy i v obchodních vztazích, nastat. V konkrétní situaci může být určité pravidlo stanovené pozitivním právem při aplikaci na daný případ nespravedlivé, zejména proto, že se některý účastník chová způsobem, kterým zneužívá své právo (plynoucí z konkrétní právní normy) na úkor druhého účastníka. Jako korektiv takového důsledku aplikace právní normy na konkrétní případ slouží obecné zásady soukromého práva, které se aplikují i v obchodních vztazích. Tato zásada je obecně přijímána jak v právní nauce, tak rozhodovací praxi Nejvyššího soudu ČR (viz např. rozhodnutí NS sp. zn. 25 Cdo 2895/99 ze dne 29. března 2001⁸¹, rozhodnutí NS sp. zn. 21 Cdo 992/99 ze dne 28. června 2001 a Rozhodnutí NS sp. zn. 20 Cdo 263/2001 ze dne 17. května 2001) a Ústavního soudu ČR (rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. září 2005⁸²).

Zmíněné je pak výstižně shrnuto B. Pavlem, který uvádí, že funkcí práva je: *„úprava lidského soužití a ochrana důvodných zájmů jedněch proti druhým, kdy nejde o nic jiného než o čestnost a slušnost veškerých vztahů mezi lidmi, které jsou, a vzhledem k přirozené danosti člověka také vždy budou, notně napjaté. Ani zákony, ani právní řád jako celek nemohou být ve své normativní podobě schopni vyčerpat veškeré varianty lidského chování a z tohoto důvodu vztahují do svého obsahu „parapravní systémy“, které se pokoušejí být korektivem sblížení formálního uplatňování právních norem*

⁸¹ Nejvyšší soud ČR k uvedenému judikovat: *„Podle § 3 odst. 1 obč. zák. výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Smyslem tohoto ustanovení je zamezit výkonu práva, který sice odpovídá zákonu, avšak odporuje dobrým mravům (...) Není tedy vyloučeno, že i takový výkon práva, který odpovídá zákonu, může být shledán v rozporu s dobrými mravy a že mu proto bude soudem odeprána právní ochrana. Na druhé straně však fungování systému psaného práva je založeno zejména na důsledném dodržování pravidel vyplývajících z právních předpisů a korektiv dobrých mravů nesmí být na újmu principu právní jistoty a nesmí nepřiměřeně oslabovat subjektivní práva účastníků vyplývající z právních norem. Postup soudu podle § 3 odst. 1 obč. zák. má proto místo jen ve výjimečných situacích, kdy k výkonu práva založeného zákonem dochází z jiných důvodů, než je dosažení hospodářských důlů či uspokojení jiných potřeb, kdy hlavní nebo alespoň převažující motivací je úmysl poškodit či znevýhodnit povinnou osobu (tzv. šikanozní výkon práva), případně když je zřejmé, že výkon práva vede k nepřijatelným důsledkům projevujícím se jak ve vztahu mezi účastníky, tak na postavení některého z nich navenek.“*

⁸² Ústavní soud ČR ve zmíněném rozhodnutí uvedl: *„Zásada souladu práv, resp. jejich výkonu s dobrými mravy představuje významný princip, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti (ekvity). Pojem „dobré mravy“ nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou (haec aequitas suggerit), což ve svých důsledcích znamená nastoupení cesty nalézání spravedlnosti.“*

s požadavky na odstranění amorálnosti při rozhodování. Nelze opominout rčení *quid leges sine moribus a ponechávat jako platné, tedy společností přijatelné, chování, které je v rozporu nejen s dobrými mravy, ale také s obecným principem ekvity, a především samotnou snahou práva o zachování rovnovážného stavu ve společnosti. Tím bychom popřeli význam a roli práva jako regulujícího a společensky nutného systému a vnesli bychom do něj prvek jednak cizorodý, a jednak zhoubný. Důsledkem takového přístupu by pak lehce mohlo dojít k abusus iuris, což je vždy nežádoucí a právní řády se tento jev snaží eliminovat.*⁸³

V právní nauce, potvrzované judikaturou Ústavního soudu ČR, se všeobecně uznává, že základní zásady soukromého práva, a tedy i obchodního práva, jsou pramenem práva a lze je aplikovat za účelem zmírnění tvrdosti zákona a nastolení spravedlnosti. J. Švestka k tomu uvádí: „*Pramenem soukromého občanského práva vždy byly a budou i určité právní zásady, na nichž je soukromoprávní – občanskoprávní řád vybudován a které mu vtiskují vnitřní jednotu, souladnost a řád...*“⁸⁴

K psaným zásadám patří nepochybně zásada, že výkon práva musí být v souladu s dobrými mravy, resp. poctivým obchodním stykem, jedná-li se o obchodní vztah. Zásada poctivého obchodního styku plyne z § 265 obchodního zákoníku, který stanoví, že výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, nepoživá právní ochrany. Zásady poctivého obchodního styku jsou jen specifickou formou projevu dobrých mravů v obchodním styku, a proto výkon práva v rozpor s poctivým obchodním stykem má stejné důsledky jako výkon práva v rozporu s dobrými mravy. Platí tedy, že každé porušení zásad obchodního styku je i porušením dobrých mravů.⁸⁵ K obdobným závěrům došel i Nejvyšší soud ČR, když ve svém rozhodnutí mimo jiné uvedl, že v případě, kdy se jedná o jednání, které je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, jde rovněž o jednání, které odporuje dobrým mravům.^{86, 87}

⁸³ Havel, B. K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku, *Obchodní právo* 2/2001.

⁸⁴ Švestka, J., Jehlička, O., Škárková, M., Spáčil, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C.H. Beck, 2006, s. 19.

⁸⁵ Švestka, J., Jehlička, O., Škárková, M., Spáčil, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C.H. Beck, 2006, s. 50.

⁸⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. Zn. 22 Cdo 871/2000 ze dne 21. srpna 2000, <<http://www.nsoud.cz>>.

⁸⁷ Ke vzájemnému vztahu dobrých mravů a poctivého obchodního styku dále uvádí Z. Slovákova a R. Zbranková: „*Je tedy třeba rozlišovat mezi případy, kdy je ujednání o smluvní pokutě neplatné pro rozpor s dobrými mravy (a bude tedy neplatné jak v občanskoprávním, tak obchodněprávním vztahu), a případy, kdy výkon práva (tj. okolnosti vymáhání smluvní pokuty) je v občanskoprávních vztazích v rozporu s dobrými mravy podle § 3 odst. 1 obč. zák. a v obchodněprávních vztazích se zásadami poctivého*

K zásadě výkonu práva v rozporu s poctivým obchodním stykem se vyjádřil i L. Kopáč, když uvedl: „*Za jednání, jež je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku lze považovat i každé jednání směřující k podstatnému narušení formálně právní rovnosti stran (...) Z termínu „nepožívá právní ochrany“ vyplývá, že uvedená práva nelze vymáhat, popř. je vykonávat právním úkonem (např. odstoupením od smlouvy).*“⁸⁸

Základním důsledkem výkonu práva v rozporu s dobrými mravy či poctivým obchodním stykem je jednak povinnost nahradit z toho vzniklou škodu, jde-li o úmyslné jednání dle § 424 občanského zákoníku, jednak to, že soud odepře výkonu takového práva právní ochranu tím, že neumožní výkon takového práva, a to ani ve formě obrany proti vznesenému nároku.

K nepsaným zásadám soukromého práva řadí právní nauka i aplikační praxe zásadu *nemo turpitudinem suam legare potest*, tj. nikdo nemůže mít prospěch ze zneužití práva či porušení práva anebo z toho, že nejednal v dobré víře, resp. nikdo nemůže mít prospěch z vlastní nepoctivosti.

V některých případech je dle mého názoru nutné dát zásadám soukromého práva přednost i proti výslovné úpravě obsažené v platné a účinné právní normě. Tyto případy jistě nebudou a neměly by být časté, v omezené míře se však vyskytnout mohou. K tomu, že základní zásady soukromého práva lze aplikovat i proti výslovné úpravě v psané právní normě přistupuje rovněž K. Eliáš, když uvádí: „*Není pravda, že lze zásady použít stejně jako zvyklosti, tedy jen k vyplňování tzv. „mezer“ v zákoně, nikoliv proti výslovnému textu psané normy. Naopak, význam základních zásad obchodního práva i soukromého práva vůbec je třeba chápat jako vůdčí ideje, takže kasuistická ustanovení zákona je nutné vykládat v souladu s nimi, nikoli proti nim.*“ Podobný názor zastává i I. Pelikánová⁸⁹ nebo M. Tomsa⁹⁰.

Z výše uvedeného lze konstatovat, že úmyslné porušení povinnosti zajištěné smluvní pokutou, jehož důsledkem je vznik škody u druhé smluvní strany, která nemůže být kompenzována smluvní pokutou z důvodu, že strany neujednaly náhradu škody

obchodního styku podle § 265 obch. zák; v obou případech bude odepřena právní ochrana, tj. nárok na smluvní pokutu nebude věřiteli přiznán (s trochou nadsázky proto, že by bylo „nespravedlivé“ ji přiznat. - Pocta Stanislavu Plívovi k 75. narozeninám. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 323.

⁸⁸ Stuna, S. a kol.: Obchodní zákoník s podrobným komentářem pro právní i podnikatelskou praxi. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 47 a 424 a násl.

⁸⁹ Srov. Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. Praha: Linde Praha, a.s. 1996, s. 461 a 462.

⁹⁰ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 988 a 989.

vedle smluvní pokuty, je v rozporu nejen s poctivým obchodním stykem, ale i s dobrými mravy. Tudíž námitku použití § 545 odst. 2 občanského zákoníku smluvní stranou, která škodu způsobila, je možné pro rozpor s poctivým obchodním stykem, dobrými mravy a zásadou, že nikdo nemůže mít prospěch z vlastní nepoctivosti, pokud by uplatněním takové námitky byla popřena preventivní, reparační i sankční funkce smluvní pokuty, odmítnout a v takém případě vyloučit s použitím § 3 odst. 1 občanského zákoníku a § 265 obchodního zákoníku dispozitivní ustanovení § 545 odst. 2 občanského zákoníku.⁹¹

Navíc nelze v této souvislosti opomenout ustanovení § 424 občanského zákoníku, kdy ke stejnému názoru lze dojít i následující úvahou. Ustanovení § 424 občanského zákoníku je speciální úpravou odpovědnosti za úmyslné jednání oproti ustanovení § 545 odst. 2 občanského zákoníku a stanoví, že za škodu odpovídá ten, kdo ji způsobil úmyslným jednáním proti dobrým mravům. V této souvislosti lze poukázat především na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ve kterém zmíněný soud dospěl k závěru: *„(...) i když škůdce vykonává svá práva, avšak způsobem, který záměrně poškozují jiného a vede k nepřiměřeným důsledkům, jde o tzv. šikanozní výkon práva, jenž je sankcionován právě ustanovením § 424 obč. zák. Úmyslné jednání proti dobrým mravům, jež má za následek vznik škody, je předpokladem vzniku odpovědnosti za škodu (...) Zásada „nikdo nesmí zneužít svého práva jednáním proti dobrým mravům“ platí právě v případech, kdy jde o jednání dovolené, nikoliv protiprávní, avšak v konkrétních souvislostech naplňující znaky nemravného jednání.“*⁹²

Již samotné úmyslné porušení povinnosti s cílem raději zaplatit smluvní pokutu, než splnit závazek, při vědomí, že poškozený nemůže vymáhat více než sjednanou smluvní pokutu, a následně uplatnění námitky, že nelze požadovat škodu vedle smluvní pokuty, lze tedy současně kvalifikovat i jako jednání v rozporu s dobrými mravy. Za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům by pak povinný odpovídal podle § 424 občanského zákoníku.

K tomu je nutno doplnit, že v případě § 424 občanského zákoníku jde o mimozávazkovou odpovědnost, na kterou se ustanovení § 545 odst. 2 občanského zákoníku nevztahuje v případě, že smluvní pokuta byla sjednána za porušení smluvních

⁹¹ Srov. Čech, P. Několik dalších poznámek ke smluvní limitaci náhrady škody. Právní fórum 12/2006, In ASPI LIT 27428 CZ.

⁹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 25 Cdo 874/2005 ze dne 31. ledna 2007, <<http://www.nsoud.cz>>.

závazků, jak je obvyklé, a nikoliv za porušení povinnosti nejednat úmyslně proti dobrým mravům.

5.5. Nepřiměřeně nízká smluvní pokuta

Jak uvedeno výše, obchodní zákoník přiznává soudu právo smluvní pokutu snížit v případě, kdy je tato nepřiměřeně vysoká. Problematickou může být však rovněž opačná situace, kdy je naopak smluvní pokuta sjednána velmi nízko, což ve spojení s uplatněním § 545 občanského zákoníku může být jedním z ukazatelů snahy smluvních stran obejít § 386 odst. 1 obchodního zákoníku a tímto způsobem omezit nárok na náhradu škody, což by ve svém důsledku vedlo ke vzdání se práva na ni. Takovéto jednání je nutno kvalifikovat jako neplatné, a to podle § 39 občanského zákoníku.⁹³

V uvedeném případě se nabízí de lege ferenda úvaha nad možností soudu upravit výši smluvní pokuty směrem nahoru. Takováto úprava by však narážela zejména na rozpor se zásadou smluvní volnosti a zásadou, že nelze přiznat žalobci více než žalobou žádá.

⁹³ Srov. *Pocta Stanislavu Plívovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 327.

Závěr

V předchozím textu jsem se pokusila obsáhnout co možná přehledně problematiku rozsahu povinnosti k náhradě škody podle obchodního zákoníku, v jejím rámci pak zejména problematiku institutu limitace náhrady škody v obchodních vztazích, a to de lege lata i de lege ferenda. V rámci závěru pak budou shrnuty nejdůležitější závěry a poznatky, ke kterým jsem v rámci této diplomové práce došla.

Po uvedení do problematiky odpovědnosti za škodu byla část diplomové práce věnována rozsahu a způsobu náhrady škody a věcí s ní souvisejících. V této části jsou zejména analyzovány pojmy skutečná škoda a ušlý zisk a rovněž jejich vzájemný vztah.

Stěžejní část diplomové práce, v souladu s jejím předpokládaným zaměřením, byla pak věnována problematice možnosti limitace náhrady škody v obchodních vztazích před porušením povinnosti.

S ohledem na shora uvedené se přikláním k názoru, že stávající právní úprava umožňuje, aby si strany smluvně sjednaly omezení případné náhrady škody, která by mohla v budoucnu vzniknout, přičemž není nutné řešit tento problém pouze sjednáním smluvní pokuty.

Při sjednávání takových omezení bude třeba dbát na soulad se zásadami poctivého obchodního styku, aby nedošlo ke konfliktu s ustanovením § 265 obchodního zákoníku, a dále na zásadu dobrých mravů, aby nebyla shledána neplatnost pro rozbor s ustanovením § 39 občanského zákoníku.

Dohoda limitující rozsah náhrady škody dále nemůže náhradu škody zcela vyloučit nebo ponechat náhradu škody jen v nepřiměřeně nízké výši, v opačném případě by došlo k obcházení smyslu ustanovení § 386 odst. 1 obchodního zákoníku.

Smluvní strany mohou sjednat omezení náhrady škody ve formě maximální fixní částky, ve formě procentuální výše vůči celkové škodě, vymezením okolností vylučujících odpovědnost, určením, že se bude hradit jen určitá složka skutečné škody, vyloučením úhrady ušlého zisku či kombinací těchto způsobů, vždy se zřetelem k tomu, nakolik je příslušné ustanovení smlouvy určité a přiměřené okolnostem daného případu a obchodního vztahu a ve světle zásad poctivého obchodního styku.

Závěrečnou otázkou, která byla zkoumána v rámci této diplomové práce, byl vzájemný vztah náhrady škody a smluvní pokuty. V souladu s argumentací uvedenou

výše, se přikláním k názoru, že za určitých podmínek v případě úmyslného porušení povinnosti jednou ze smluvních stran, může druhá smluvní strana požadovat vedle smluvní pokuty za takovéto porušení i náhradu škody, je-li smluvní pokuta v nedostatečné výši, a to i v případě, nebylo-li tak mezi smluvními stranami předem v rámci ustanovení o smluvní pokutě sjednáno.

Seznam literatury

Monografie

Beale, H. Chitty on Contracts, Volume 1, 30th Edition, Sweet & Maxwell, 2008

Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007

Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva, Obchodní závazky, 3. vydání, C. H. Beck, 2006

Eliáš, K., Dvořák, T. Obchodní zákoník. Praktické poznámkové vydání s výběrem z judikatury od roku 1900. 5. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2006

Faldyna, F. a kol. Obchodní zákoník s komentářem, II. Díl, CODEX, 2000

Knapová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné II, 4. aktualizované a doplněné vydání, ASPI, 2002, a.s., 2006

Koukol, H. Osterreichisches Haftpflichtrecht. Band I: Allgemeiner Teil. Sien: Manzsche, 1997

Krejci, H. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch Band 1, Mansche, 1990

Lawson, R. Exclusion Clauses and Unfair Contract Terms, 7th Edition, Sweet & Maxwell Limited, 2003

Patěk, D. Smluvní pokuta v obchodních vztazích. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006

Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. Praha: Linde Praha, a.s. 1996

Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. Praha: ASPI, a.s., 2006

Pocta Stanislavu Plívovi k 75. narozeninám. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 323

Stuna, S. a kol. Obchodní zákoník s podrobným komentářem pro právní i podnikatelskou praxi. Praha: C.H.Beck, 2006

Šilhán, J. Náhrada škody v obchodních vztazích a možnosti její smluvní limitace. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007

Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009

Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006

Švestka, J., Jehlička, O., Škárková, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha: C.H. Beck, 2006

von Bar, Ch., Drobnič, U. Study on Properte Law and Non-contractual Lability Law as they relace to Contract Law, SANCO B5-1000/02/000574

Články

Bejček, J. Odpovědnost právníků za obsah právní odpovědnosti. Časopis pro právní vědu a praxi, 1998, č. 3

Bejček, J. Princip odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. Právní rozhledy, 2007, č. 17

Bejček, J. Rozsah a způsob náhrady škody. Právní rádce, 1995, č. 3

Čech, P. Několik dalších poznámek ke smluvní limitaci náhrady škody. Právní fórum, 2006, č. 12, In ASPI LIT 27428 CZ

Eliáš, K. K některým otázkám odpovědnosti reprezentantů kapitálových společností. Právník, 1999, č. 4

Havel, B. K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku. Obchodní právo, 2001, č. 2

Hándl, J. Omezení nároku na náhradu škody dohodou stran, Právní rádce, 1995, č. 6

Horáček, V. Omezení odpovědnosti za škodu v obchodních vztazích, Právo a podnikání, 1997, č. 10

Marek, K. Poznámka k limitaci náhrady škody. Právní rádce, 2007, č. 2.

Marek, K. Limitace náhrady škody. Ekonom, 1995, č. 51

Ondřejová, D. K okolnostem vylučujícím odpovědnost za škodu podle obchodního zákoníku a Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. Právní fórum, 2006, č. 9

Saidov, D. Methods of Limiting Damages under the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods – <http://cisgw3.law.page.edu/cisg/biblio/saidov.html>.

Šilhán, J. Formy smluvní limitace náhrady škody v obchodních vztazích. Bulletin Advokacie, 2006, č. 7-8

Šilhán, J. Smluvní limitace náhrady škody v obchodním právu. *Právní rozhledy*, 2005, č. 23

Štenglová, I. (ed.), *Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. Plzeň: Olga Ovečková, 2006

Tobeš, Z. Limitace náhrady škody. *Právní rádce*, 2006, č. 1, s. 26.

Vodička, K. Limitace náhrady škody v obchodních vztazích de lege ferenda. *Bulletin Advokacie*, 2009, č. 3, s. 19.

Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1629/2000 ze dne 27. června 2002, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1807/2001 ze dne 24. dubna 2003, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1233/2006 ze dne 28. srpna 2008, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. II Odon 15/1996 ze dne 31. ledna 1996, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2001/99 ze dne 2. února 2000, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. ledna 2003 sp. zn. 29 Odo 645/2001, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. února 2004, sp. zn. 29 Cdo 2700/2000, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Cdon 1398/96 ze dne 31. března 1998, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. února 2004, sp. zn. 29 Cdo 2700/2000, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soud ČR ze dne 31. ledna 2004 sp. zn. 25 Cdo 2855/2004, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. dubna 2007 sp. zn. 32 Odo 235/2006, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 1651/2005 ze dne 27. března 2008 <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 871/2000 ze dne 21. srpna 2000, ze dne 27. března 2008, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2895/99 ze dne 29. března 2001, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 992/99 ze dne 28. června 2001, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 263/2001 ze dne 17. května 2001, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 874/2005 ze dne 31. ledna 2007, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. září 2008, sp. zn. 32 Odo 739/2006, <<http://www.nsoud.cz>>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR č. 55/1971 ze dne 18. 11. 1970 (sp. zn. Cpj 87/70), Sb.NS 71, 7:339, ASPI

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 548/99 ze dne 20. listopadu 2000, <<http://nalus.usoud.cz>>

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. září 2005, <<http://nalus.usoud.cz>>

Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 320/2004 ze dne 26. 10. 2004

Jiné zdroje

Oficiální stránky Ústavního soudu ČR dostupné na Internetu: <www.concourt.cz>.

Oficiální server českého soudnictví dostupné na Internetu: <www.justice.cz>.

Oficiální stránky Nejvyššího soudu ČR dostupné na Internetu: <www.nsoud.cz>.

Oficiální stránky Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR dostupné na Internetu: <www.psp.cz>.

Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku. Dostupná na Internetu <http://obsanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/duvodova_zprava%20OZ_090108.pdf>.

Pravidla UNIDROIT. Dostupné na Internetu:

<<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>>.

Text návrhu novely obchodního zákoníku – EU, sněmovní tisk 498. Dostupný na Internetu: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=498&CT1=0>>.

Text návrhu nového občanského zákoníku. Dostupný z <http://obsanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh_obcanskeho_zakoniku_090108_s%20obsahem.pdf>.

Zásady evropského smluvního práva. Dostupné na

<http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm>.

Abstract

Extent of liability for damage in the Commercial Code

The aim of my thesis is to describe the liability for damage according to the Commercial Code with emphasis on the extent of liability for damage and particularly on the possibility of contractual limitation of liability for damage under Czech law.

The thesis is composed of five chapters. Chapter One is introductory and defines the basic terms regarding the liability for damage. The general provisions regarding the liability for damage are set out in the Civil Code. The Commercial Code also consists of some provisions regulating damages for the area of commercial contractual relationships. The following preconditions shall be met in order to claim damages: (i) occurrence of damage; (ii) breach of legal obligation; (iii) causal relation between occurrence of damage and breach of legal obligation; and (iv) no circumstances excluding liability for breach of obligation may occur. The liability according to the Commercial Code is no-fault liability. Damages can not be reduced by court decision. The Commercial Code defines a circumstance excluding liability as a barrier occurring independently on a will of a liable party and preventing such party from its obligation, unless such barrier can be reasonable assumed.

Chapter Two examines the definition of damage according to Czech law, which means actual damage and lost profit. Actual damage means damage to property in the form of reduction of property of an injured party as a result of an event causing damage. In addition to this, lost profit means lost property benefit as a result of missed increase in property of an injured party that could be, if not an event causing damage occurred, reasonably expected with regard to standard course of events. Damages are primarily paid in cash, but the alternative methods of damages can be used in the case that rightful party requests the restitution and such restitution is possible and usual at the same time. According to the Commercial Code only the objectively predictable damages can be compensate.

Further, chapter Three concentrates on another way of limitation of the extent of damages arising from statutory obligation, for example obligation of injured party to avoid occurrence of damage or to reduce its extent and obligation of the injured party to enter into a new contract. Additional, this chapter includes the description of special

provisions of the Commercial Code stipulating in some cases the extent of damages differently from the general regulation.

Chapter Four focuses on the main topic of this thesis, which is the possibility of contractual limitation for damage pursuant to the Commercial Code. This chapter is subdivided into ten parts, which contain the centre of the argumentation (§ 386 (1) and §379), relevant case law, forms of limitation, limitation in practice, international comparison, new legislation etc. Section 386 (1) of the Commercial Code states that the right to damages may not be waived prior to the breach of an obligation from which damage may arise. However, there are certain views which proclaim that such waiver refers to the waiver of damages in their entirety, rather than the limitation of damages to a reasoned decree. This interpretation is not uniform however and it cannot be certain that it would be accepted by all courts. On the other side section 379 of the Commercial Code is not mandatory and from this provision follows that contractual parties may, in effect, establish a cap on potential damages by means of such estimation of likely damages. For the reasons given above, it is, in my view, generally possible to contractually limit the liability for damage under Czech commercial law, although there are some boundaries regarding the extent in which this may be done.

Chapter Five examines different ways how to limit the liability for damages. One way in which liability can be effectively limited in practice is the usage of a contractual penalty. Pursuant to section 545 (1) of the Civil Code, unless the parties agree otherwise, an injured party may not seek compensation for damages which is otherwise covered by a stipulated contractual penalty. However, even if a contractual breach has not caused damage, a penalty may nevertheless be applied. The situation may be different in case of an intentional breach of the contract.

Last chapter deals with the conclusion. The conclusion includes the brief summary of the topics of the thesis and also maintains the results following from my analysis.

Seznam klíčových slov (The Key words)

Škoda, rozsah škody, omezení odpovědnosti za škodu

Damage, extent of damage, limitation of liability for damage